

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Ἐφέσια (431—1931)

Ἐπὶ τῇ δεκάτῃ, πέμπτῃ, ἑκατονταετηρίδι τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου (431—1931) ἐδημοσιεύθησαν πλείοσαι μελέται καὶ πραγματεῖαι, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν Σύνοδον ἢ εἰς τὰ κατ' αὐτὴν δράσαντα πρόσωπα. Σκόπιμον δ' ἐθεωρήσαμεν ν' ἀναγράψωμεν αὐτὰς ἐνταῦθα βιβλιογραφικῶς, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐφέσια», ὅπως παράσχωμεν γενικὴν τινα εἰκόνα τῆς σχετικῆς φιλολογικῆς κινήσεως.

1. Πίου ΙΑ'. Ἐγκύκλιος «*Lux veritatis*». Acta Apostolicae Sedis, Litterae Encyclicae... De Oecumenica Ephesina Synodo quindecim ante saeculum celebrata. Num. 14. Citta di Vaticano 1931, σ. 493—518. Γαλλικὴ μετάφρασις ἐν τῷ περιοδικῷ: La documentation catholique, XIV, No 594 9 Janvier 1932. Εἰς ὑπόμνησιν τῆς μεγάλης ἐπετείου τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁ Πάπας Ρώμης Πίος ΙΑ' τῇ 25 Δεκεμβρίῳ 1931 ἐδημοσίευσεν Ἐγκύκλιον, ἀποτελοῦσαν μᾶλλον ἐπιστημονικὴν πραγματεῖαν καὶ ἀρχομένην διὰ τῶν λέξεων «*Lux veritatis*» οὐχὶ μόνον πρὸς ἔξαρσιν τοῦ γεγονότος τῆς συγκροτήσεως τῆς Συνόδου καὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς κατακρίσεως τοῦ Νεστοριανισμοῦ ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι, δῆθεν, ἡ Σύνοδος αὕτη διεκήρυξε τὸ Πρωτεῖον αὐτοῦ. Ὁ Πάπας φρονεῖ ὅτι τρία δόγματα τῆς «καθολικῆς θρησκείας» διευπλώθησαν ἐν τῇ Γ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ α) ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ἐν ἔσθι καὶ θεῖον, β) ὅτι ἡ Ἁγία Παρθένος Μαρία δέον ν' ἀναγνωρίζηται καὶ τιμᾶται ὡς ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς «Θεοτόκος», γ) ὅτι ὁ Ποιτίγῃς τῆς Ρώμης, ἐκτιθέμενος τὴν πίστιν καὶ τὰ ἥθη, ἀπολαύει ἐκ Θεοῦ, ἐν σχέσει πρὸς ἑκαστον καὶ πρὸς πάντας, κύριον ἀνωτάτον, κυριότατον καὶ ἀνεξαρτήτον. Συμφώνως πρὸς ταῦτα ὁ Πίος ΙΑ' διαρεῖ τὴν Ἐγκύκλιον αὐτοῦ ταύτην εἰς τρία μέρη α) Ἡ Σύνοδος καὶ τὸ Ρωμαϊκὸν Πρωτεῖον, β) τὸ δόγμα τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως, γ) τὸ δόγμα τῆς θείας μητρότητος. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει ἐκτίθησι τὴν ἱστορίαν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Νεστοριανισμοῦ, τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου καὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ἵνα δείξῃ ὅτι ὑπὸ πάντων, δῆθεν, ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐπισήμως ἀνεκνήρυχθη τὸ Πρωτεῖον, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ καὶ τῷ τρίτῳ ἀναπτύσσει τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων καὶ περὶ τῆς Θεοτόκου καὶ τῆς ὑφειλομένης εἰς αὐτὴν τιμῆς, ὡς μητρὸς τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Κυρίου. Προσκαλεῖ δὲ ὁ Πίος

πάντας, ἵνα προθύμως δεχθῶσι τὰ τρία ταῦτα δόγματα καὶ ἐνωθῶσι μετ' αὐτοῦ, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἰδιαιτέρως δὲ ἀπευθύνει προτροπὴν πρὸς τοιαύτην ἔνωσιν πρὸς τοὺς τιμῶντας τὴν Ἁγίαν Παρθένον Θεοτόκον καὶ εὐχεται ἵνα ταχέως ἔλθῃ ἡ ἡμέρα ἡ εὐτυχῆς, καθ' ἣν πάντα τὰ κειρωσμένα τέμνα θὰ ἐνωθῶσι μετ' αὐτοῦ καὶ θὰ τιμῆσιν τὴν Θεοτόκον, πραγματοποιοῦσαν εὐτω τὸ γεγονός, ὅπερ ὁ προκατόχος αὐτοῦ Στέφανος γ' παρέστησεν ἐν μωσαϊκῇ τῆς Λιβεριανῆς βασιλικῆς ἐν Ρώμῃ.

2. Ἡ τρίτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ τὸ Πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Ἀπάντησις εἰς τὴν Ἐγκυκλίον τοῦ Πίου ια'. «Lux veritatis» ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρυσοστόμου, (ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»). Ἐν Ἀθήναις 1932.—Ἡ μακρὰ καὶ λίαν ἐμπεριστατωμένη αὕτη ἀπάντησις, δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἐπισήμῳ Δελτίῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, δι' ἀναδημοσίευσίσεως ἀπετέλεσε τὸ ἀνωτέρω τεῦχος. Ἐνεκα τοῦ ἀπολύτως ἐπιστημονικοῦ αὐτῆς καὶ ὅλως ἀντικειμενικοῦ χαρακτῆρος στηρίζεται καθ' ὁλοκληρίαν ἐπὶ τῶν πηγῶν, παρακολουθεῖ δὲ τὴν πορείαν τῶν γεγονότων τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν Γ'. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ ἐξ αὐτῶν καὶ τῶν ἀναντιρρήτων μαρτυριῶν τῶν προσώπων, τῶν συνδεθέντων πρὸς αὐτὴν καὶ δρασάντων ἐν αὐτῇ μαρτυριῶν, ὡσαύτως ἐκ τῶν ἐπισήμων κειμένων ἀποδεικνύεται τίς ὑπῆρξεν ἡ πραγματικὴ θέσις τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ.

Ὅτι δὲ μετὰ τὰ προεισαγωγικὰ περὶ τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Πίου ια'. «Lux veritatis» ἐξετάζεται τὸ ζήτημα «Ὁ Νεστορίος καὶ τὸ Πρωτεῖον» καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγματικῶν γεγονότων ἀποκρούεται ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς Ἐγκυκλίου, καθ' ὃν ὁ Νεστορίος «ἀνεγνώριζε τὸ ἀνώτατον κῆρος τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας». Περαιτέρω ἐν κεφαλαίῳ «Ὁ ἅγ. Κύριλλος καὶ τὸ Πρωτεῖον» ἐπιτίθεται ἡ διδασκαλία τοῦ ἅγ. Κυρίλλου περὶ τοῦ Ἀπ. Πέτρου καὶ ἡ πρώτη σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ρώμης, ἐκ τῆς ἐκθέσεως δὲ ταύτης προκύπτει σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως ὅτι ὁ μέγας ἐκείνος Πατὴρ καὶ Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ὅλως ξένος πρὸς πᾶσαν ἰδέαν περὶ Πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, ὃφ' ἦν ἔννοιαν τοῦτο παρίσταται ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ. Τοῦτο ὡσαύτως ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐφεξῆς ἐκθέσεως ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς «Ὁ ἅγ. Κύριλλος κατὰ τοῦ Νεστορίου», «Ὁ Ρώμης Κελεστίνος κατὰ τοῦ Νεστορίου», «Σύγκλησις τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου», «Ἀποφάσεις τῆς Συνόδου». Ἐκ τῆς ἐμπεριστατωμένης δ' ἐπὶ τούτων ἐρευνῆς προκύπτουσι τὰ ἐξῆς συμπεράσματα. Οἱ ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ τοῦ Πάπα Πίου ια' διατυπούμενοι ἰσχυρισμοί, καθ' οὓς οἱ ἅγιοι Πατέρες ἡμῶν, οἱ ἐν Ἐφέσῳ συνελθόντες, ἀνεκίρην τὸ Πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης καὶ παρεδέχθησαν τοῦτον ὡς ὑπέρτατον Κριτὴν καὶ Διδάσκαλον ἀλάθητον, ὅτι ἡ ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδος συνηλθεν ἀπλῶς πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ρωμαίου Ποντίφηκος κατὰ Νεστορίου καὶ ὅτι, ἐπομένως, ὁ Ποντίφηξ εἶναι ἀνώτερος τῶν

Συνόδων, οἱ τοιοῦτοι ἰσχυρισμοὶ εἰσιν ὅλως ἀβάσιμοι καὶ ξένοι πρὸς τὴν πραγματικότητά.

Οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐδέχοντο ἀπλῶς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης ὡς πρῶτον τῇ τάξει καὶ πρωτόθρονον, ἅτε ἐπίσκοπον ὄντα τῆς «μεγάλῃς Ρώμης», τῆς παλαιᾶς πρωτεύουσας τοῦ Κράτους, καὶ ὡς τοιοῦτον μέγα κεκτημένον κύρος. Ἡ θέσις τοῦ Κελεστίνου ὡς Ἐπισκόπου Ρώμης ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ ἦτο θέσις πρωτοθρόνου Ἱεράρχου, οὐχὶ ἀπολύτου μονάρχου καὶ κυριάρχου τῆς Ἐκκλησίας, θεῶν δικαίῳ κυβερνῶντος αὐτὴν καὶ ἀλαθῆτως ἐπιλύοντος τὰ δογματικὰ καὶ γενικὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκάστη τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν, ὡς ἐμφανίζονται καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν γεγονόσι καὶ ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῆς Συνόδου, ἦτο ἀνεξάρτητος διοικητικῶς, οἱ δὲ προϊστάμενοι αὐτῶν Ἐπίσκοποι ἦσαν ἴσοι κατὰ τὸ ἀξίωμα, ἔχοντες μόνον τιμητικὴν διάκρισιν μεταξὺ ἀλλήλων. Ἡ «αἰθεντία» ἐκάστου «θρόνου» δὲν ἦτο ἡ αἰθεντία ἐξουσίας, ἀλλ' ἐν τῇ τιμητικῇ διακρίσει παρίστατο ἀνάλογος καὶ ἡ αἰθεντία τοῦτου ἢ ἐκείνου τοῦ θρόνου. Ἀκριβῶς δὲ τὸ σύστημα τοῦτο διοικήσεως τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ὑφίσταται καὶ σήμερον ἐν τῇ Ὀρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ. Ἐκάστη τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν εἶναι διοικητικῶς ἀνεξάρτητος, μεταξὺ δὲ τῶν Προέδρων αὐτῶν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως «νέας Ρώμης» καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κατέχει τὰ «πρεσβεῖα τιμῆς», ἅτινα ὁ τῆς παλαιᾶς Ρώμης Ἐπίσκοπος Κελεστίνος κατέειχε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ Ἀλεξανδρείας ἔργεται νῦν δεῦτερος μετὰ τὸν ΚΠόλεως, ἐνῶ τότε ὁ ἅγ. Κύριλλος ἦρχετο τρίτος, τῇ ἱεραρχικῇ τάξει, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῶν κανόνων περὶ τῶν «πρεσβεῖων τιμῆς».

Ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος οὐ μόνον δὲν μετέβαλεν, ἀλλὰ καὶ δι' ἰδίᾳ διατάξεις μάλλον ἐστήριξε τὴν κρατουσάν τάξιν ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας, ὅρῳσα ὅπως μὴ παραβιάζωνται τὰ ἔρια τῶν ἐκκλησιαστικῶν Διοικήσεων καὶ τῶν ἀπανταχοῦ Ἐπαρχιῶν. «ἵνα μὴ τῶν Πατέρων οἱ κανόνες παραβαίνωνται, μηδὲ ἐν ἱερουργίας προσήματι ἐξουσίας τύφος κοσμικῆς παρεισδύηται, ἀλλὰ σώζωνται «ἐκάστη Ἐπαρχία καθαρὰ καὶ ἀβίαστα τὰ αὐτῇ προσήμοντα δίκαια ἐξ ἄρχῆς καὶ ἀνωθεν, κατὰ τὸ πάλαι κρατήσαν ἔθος». Χαρακτηριστικώτατα ὁ ἅγ. Κύριλλος ἔψαγε τὸν Νεστόριον ὅτι ὑπερηφανεύετο καὶ ἐνόμιζεν ὅτι «δυναστεία τοῦ θρόνου» ἐπεζήτηε ὅπως ἐπιβληθῇ πάντων καὶ κατὰ τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας παρεπονείτο ὅτι ὑβρίζει τοὺς «μειζονίας ἑσθίους», καθ' ὧν οὐκ εἶχεν ἐξουσίαν, παρὰ τοὺς κανόνας ἀναπολόγητον καταδικάσας τὸν Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπον.

Ἡ ἀνωτέρω δὲ σπουδαιότατη διάταξις τῆς Συνόδου ἀποκλείει ἐντελῶς πᾶσαν ἰδέαν μοναρχικῆς ἐξουσίας ἐπισκοπικοῦ τινος «θρόνου» ἐπὶ ἄλλου διοικητικῶς αὐτοτελοῦς καὶ ἴσου κατὰ τὸ τοῦ κατέχοντος αὐτὸν ἱεραρχικὸν ἀξίωμα «θρόνου», ἤμισα δὲ ἐξουσίας ἐνὸς θρόνου ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν, ἀποκλείει δὲ τὴν παρεῖσθυσιν «κοσμικοῦ τύφου», ἦτοι κοσμικοῦ χαρακτήρος καὶ κοσμικῶν μέσων πρὸς ἐπιβολὴν ἐνὸς οἰουδήποτε θρόνου ἐπὶ τῶν λοιπῶν. Ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος αὐστηρῶς

ἀπαγορεύσασα τὴν παραβίασιν τῶν δικαίων τῶν ἐπὶ μέρος ἐπισκοπικῶν θρόνων τῶν Διοικήσεων καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν, τῶν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀνωθεν, κατὰ τὸ πάλαι κρατήσαν ἔθος, ἀνηγκόντων αὐτοῖς, ἀπέδειξεν ὅτι ἦτο ξένη πρὸς πᾶσαν ἰδέαν μοναρχικοῦ Πρωτείου, ἦτοι ἐξουσίας ἐνδὸς ἐπισκοπικοῦ θρόνου ἐπὶ τῶν λοιπῶν.

Ταῦτα μαρτυρεῖ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας. Ὅθεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ ἀλώθητον καὶ ἀνόθευτον διασώζουσα τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως καὶ τῶν παραδόσεων, ἀπέκρουσε καὶ θ' ἀποκρούη πάντοτε τοιοῦτον Πρωτεῖον, ὡς ἀντιβαλνον καὶ ἀντιπίπτον εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις, εἰς τὰς διατάξεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ εἰς τοὺς ἱεροὺς κανόνας, εἰς τὴν ἔννοιαν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἔνωσιν, εἰς ἣν καλεῖ πάντας ὁ Πῖος ια' διὰ τῆς Ἐγκυκλίου «Lux veritatis», διακαῶς ποθεῖ καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, καθ' ἑκάστην ὑπὲρ αὐτῆς δεομένη, ἀλλὰ θάσας τῆς ἀληθοῦς ἐνώσεως δέον νὰ εἶναι ἡ ἐπάνοδος τοῦ Πίου ια' εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης Κελεστίνου καὶ ἡ ἀποβολὴ παντὸς ἑτι ἔκτοτε παρεσέφρυσεν ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ξένον καὶ ἀλλότριον πρὸς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν πράξιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

3. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηναίων, Ὁ ἅγ. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀπολλινάριου, Ἐν Ἀθήναις 1932. Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ «Θεολογία».

4. Α. Ν. Διαμαντοπούλου, Ἡ Γ'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Ἐφέσῳ, ἐπὶ τῇ πεντεκαιδεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι (431-1931). Ἐπιστημονικὴ πραγματεία περὶ τῆς Γ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου δημοσιευμένη ἐν τῇ «Θεολογία».

5. Καλλινίκου, Μητροπολίτου Κυζίκου, Ἡ Γ'. ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, Περιοδ. «Ὁρθοδοξία» ΚΠόλεως. ἔτ. Ζ'. 1932, σ. 73 ἐξ. Σύντομος ἐπισκόπησις καὶ ἀκριθῆς ἐκτίμησις τοῦ ἔργου τῆς Γ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

6. Grumel Venance, *Le concile d'Éphèse. Le Pape et le Concile*, ἐν τῇ περιοδ. «Echos d'Orient» XXXIV, 1931, σ. 293-313. Ἐκτίθεται συνοπτικῶς ἡ ἱστορία τῆς Γ'. Οἰκουμ. Συνόδου πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποδείξεως ὅτι δῆθεν ἐν ἀρχῇ τοῦ ε'. αἰῶνος τὸ ἀπόλυτον μοναρχικὸν Πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἦτο γενικῶς ἀνεγνωρισμένον. Μεμονωμένα φράσεις ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Συνόδου ἢ μεμονωμένα γεγονότα προσάγονται ὡς ἀναμφισβήτητοι μαρτυρίαι. Ἡ ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδος εἶναι ἡ πρώτη, λέγει ὁ σ., ἥτις παρέχει ἱστορικὰ ἐνδείξεις περὶ τῆς θέσεως ἥτις ἀνήκει τῷ Πάπᾳ ἐν Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ. Τὸ πρῶτον ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ χάρις εἰς τὰ διασωθέντα Πρακτικὰ αὐτῆς καὶ ἄλλα σχετικὰ κείμενα ἐμφανίζεται ἡ ζῶσα ἐπαφὴ τοῦ Πάπα καὶ τῆς Συνόδου. Τὸ πρῶτον ἐκδηλοῦται ἡ διπλῆ ὁρμὴ τοῦ Πάπα καὶ τῆς

Οικουμενικῆς Συνόδου. Τούτου ἕνεκα ἡ Γ'. Οικουμενικὴ Σύνοδος κατέλαβεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Παπισμοῦ ὡς καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας ὅλως ἐξαιρετικὴν σημασίαν. Ἀκριβῶς ὁμοῦς ἡ σημασία αὐτῆς, καθ' ἡμᾶς, συνίσταται ἐν τούτῳ ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι ἡ συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ξένη πρὸς πᾶσαν ἰδέαν μοναρχικοῦ πρωτείου.

7. A. Jaksits, Ἐπὶ τῇ ἐνκαιρίᾳ τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Πάπα Πίου α' περὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (Σερβιστὶ) Σρέμσκι—Κάρολοβιτς.—Δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον ἡ μικρὰ αὕτη μελέτη ἐν τῷ περιοδικῷ «Glasnik» ἀνεδημοσιεύθη εἰς τεύχος. Ὁ σ. ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς ἀποκρούει ἐπιχειρήματά τινα τῆς Παπικῆς Ἐγκυκλίου «Lux veritatis» ἀρνούμενος τὰς ἀποδείξεις καὶ τὰς μαρτυρίας ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἁγ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλων Πατέρων. Αἱ ἐν τῇ Συνόδῳ γενόμεναι δηλώσεις τοῦ Πρεσβυτέρου Φιλίππου περὶ τοῦ Πρωτείου τοῦ Πάπα φρονεῖ ὅ σ. ὅτι δὲν εἶναι ἀθθεντικά.

8. Paul Galtier. *Le centenaire d'Éphèse. Les «Actes» du Concile Rome et le Concile*, ἐν τῷ περιοδ. *Recherches de science religieuse, Paris, XXI*, σ. 161—199, 269—298. Συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς πραγματείας ὅ σ. μετὰ τινα προσιναγωγικά ὁμιλεῖ ἐν πρώτῳ μέρει τῆς πραγματείας περὶ τῶν Πρακτικῶν τῆς Συνόδου, κρινῶν τὴν τελευταίαν αὐτῶν ἔκδοσιν ὑπὸ Ed. Schwartz (Acta Conciliorum oecumenicorum jussu atque mandato Societatis argentoratensis edidit Edwardus Schwartz—Tomus I, 'oncilium Ephesinum. Vol. I Acta graeca 1927—1930—Vol. II Collectio Veronensis 1926.—Vol. III—IV Collectio Casinensis, 1923—1929—Vol. V¹ Collectio Palatina 1924—Vol. V² Collectio Sighardiana et Winteriana, 1925), ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει ἐκτίθησι τὰ κατὰ τὴν Σύνοδον ἀπὸ τῆς εἰδικῆς ἐπόψεως τῆς θέσεως τοῦ Πάπα Ρώμης ἐν τῇ Συνόδῳ καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν σχέσεως. Κατὰ τὸν σ. καίτοι ἡ Σύνοδος συνεκλήθη ἄνευ τοῦ Πάπα ἢ μᾶλλον κατὰ τοῦ Πάπα (sans lui et plutot contre lui) ἀπέληξε τελικῶς εἰς τιμὴν αὐτοῦ καὶ εἰς ὄφελειαν αὐτοῦ. Χωρὶς νὰ διατυπώσῃ νέαν τινὰ δογματικὴν διδασκαλίαν περιωρίσθη εἰς τὴν καθαιρέσιν τοῦ Νεστορίου καὶ εἰς τὴν ἐγκρισιν τῆς ἐξενεχθείσης κατὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀποφάσεως τοῦ Πάπα Κελεστίνου. Ἡ διακηρυχθεῖσα παρὰ τῆς Συνόδου πίστις εἶναι ἡ πίστις ἐκείνη ἣν ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης ἐζήτησε νὰ διασώσῃ κατακρίνων τὸν Νεστόριον διὰ τῆς ἀπειλῆς ὅτι θὰ ἐξεβάλετο τοῦ σώματος τῶν Ἐπισκόπων ἐὰν ἐξηκολούθει νὰ διδάσκῃ καθ' ὃν τρόπον ἐδίδασκε περὶ τῆς «θείας μητρότητος τῆς Μαρίας». Ἡ Ρώμη συνεφώνησε πρὸς τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, κυρίως πρὸς διάσωσιν τῆς πίστεως περὶ τῆς θείας μητρότητος τῆς Μαρίας. Ἡ σκέψις αὕτη ἐνέπνευε τὸν Κελεστίνον, ὡς καὶ τὸν διάδοχον αὐτοῦ Εὐστόν γ'. ὅστις ἔθηκε τὴν σφραγίδα τοῦ κύρους αὐτοῦ πρὸς τελικὴν ρύθμισιν τῶν προκυφασῶν ἐρίδων. Ὁ Κύριλ-

λος Ἀλεξανδρείας ὑπῆρξε πιστὸς ἐκτελεστὴς τῶν ἀποφάσεων τοῦ Κελεστίου, οὗτινος τὸ ἀνώτατον κῦρος καὶ τὸ Πρωτεῖον ἀνεγνώρισεν ἡ Σύνοδος. Ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῶν πραγματικῶν γεγονότων, οὐδὲ συμφωνεῖ πρὸς τὰ ἐκ τῶν Πρακτικῶν καὶ ἄλλων κειμένων δεδομένα. Ὁ καθηγητὴς *H. Koch*, κρίνων τὴν πραγματείαν ταύτην τοῦ P. Galtier ἐν *Theol. Lit. Zeitung* τῆς 16 Ἰουλίου 1932, καὶ συγκρίνων αὐτὴν πρὸς τὴν παρ' ἄλλων ἐκτεθεισάν ἱστορίαν τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἰδίως τοῦ B Caspar *Geschichte des Papstums*, I, Tübingen 1930, σ. 389 ἐξ. εὕρισκεν ὅτι ὁ Galtier ἐκθέτει τὰ γεγονότα μονομερῶς καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἐπιφύσεις τῆς Ρώμης, ἐπάγεται δὲ τὰ ἐξῆς: «Βεβαίως ἡ ρωμαϊκὴ ἔδρα ἐξεμεταλλεύθη τότε τὴν κατάστασιν ἐπιτηδεῖως καὶ ἐξέφρασεν ἐπιτυχῶς πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς τὴν γνώμην περὶ τοῦ κύρους τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ἀλλὰ παραβλέπει ὁ σ. ἐντελὼς τὸν λεπτόν τρόπον μεθ' οὗ οἱ ἀνατολικοὶ Ἐπίσκοποι ἐν τῇ Συνόδῳ ἀπέφυγον τὰς ρωμαϊκὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἀξιώσεις προτάξαντες τὰ δικαιώματα τῶν ἐπισκοπικῶν Συνόδων, χωρὶς νὰ θέξωσι τὸν Πάπαν καὶ τοὺς ἀπεσταλλένους αὐτοῦ, ὧν εἶχον ἀνάγκην».

9. Ἑορτασμὸς τῆς 1500ῆς ἐπετείου τῆς ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (431—1931) Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1932. Ὡς ἦτο ἀκόλουθον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐωρτάσθη μετὰ μεγάλης μεγαλοπρεπείας καὶ ἐκκλησιαστικῆς παρατάξεως ἡ 1500 ἐπέτειος τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐν δὲ τῇ ἀνωτέρῳ τεύχει παρατίθεται πρῶτον ἀπόφασις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας περὶ τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς μεγάλης καὶ ἐνδόξου ἐπετείου καὶ περὶ προκηρύξεως διαγωνισμοῦ πρὸς συγγραφὴν ἔργου Περὶ τοῦ ἁγ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, εἶτα δὲ ἡ διὰ τὸν ἐορτασμὸν Πατριαρχικὴ Ἐγκύκλιος, τὸ πρόγραμμα τοῦ ἐορτασμοῦ (20—20 Νοεμβρίου 1931) καὶ αἱ ἀπαγγελθεῖσαι Ὀμιλίαι ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἐρμουπόλεως Νικολάου, τοῦ Ἰωάννου Παπαδοπούλου, Κατηχητοῦ τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ τέλος τοῦ Πατριάρχου Μελετίου.

10. A. d'Als, *La lettre de Théodoret aux moines d'Orient*, ἐν «*Ephemerides theologicae Lovanienses*», VIII, 1931, σ. 413—421. Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ λόγος γίνεται περὶ τινος ἐπιστολῆς τοῦ Θεοδώρητου Κύρου, ἀπευθυνθείσης πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου (Πατρ. Migne ἑλλ. 83, 1416—40. *Mansi*, V, 1024—1038). Μέρος τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀνεγνώσθη ἐν τῇ Ε' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ (*Mansi*, IX, 291—292) καὶ ἐλόκληρος ἐν τῇ Ἀγιοτικῇ Συνόδῳ τοῦ 449 (*G. Hoffmann*, *Verhandlungen der Kirchenversammlung zu Ephesus am XXII August CDLIX aus einer syrischen Handschrift vom Jahre DXXXV*, Kiel, 1873, σ. 76—53). Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ Θεοδώρητος πλήρως ἀπογοητεύσας ἐκ τῆς καταδίκης τοῦ φίλου αὐτοῦ Νεστορίου παρίσταται παρεξηγῶν τὴν ἐν τοῖς 16' ἀνα-

θεματισμοῖς τοῦ Κυρίλλου χριστολογικὴν διδασκαλίαν. Ἐξ ἀντιθέσεως πρὸς αὐτὴν ὁ Θεοδώρητος σχεδὸν ἀρνείται τὴν «ὑποστατικὴν ἔνωσιν» τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων, διατελῶν ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τῆς Ἀντιοχειακῆς Θεολογίας, ἀφ' ἧς βραδύτερον μόλις ἀπηλλάγη. Τὴν «ἔνωσιν καθ' ὑπόστασιν» ἐταύτιζε πρὸς τὴν «κράσιν».

11. Ἰωάννου Παπαδοπούλου Κατηχητοῦ, *Τὸ ἔργον τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἡ κατ' αὐτὴν δρᾶσις τοῦ ἁγίου Κυρίλλου* (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ τεύχους «Ἐορτασμοὶ τῆς 1500ῆς ἐπετείου τῆς ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου») Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1932.— Ἡ ἀρίστη αὕτη μελέτη ἀνηρτίσθη ἐξ ὀμιλίας ἀπαγγελθείσης ἐν τῇ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἐθαγγελισμοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας τῇ 21 Νοεμβρίου 1931 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν μεγάλων ἑορτῶν τὰς ὁποίας ὠργάνωσεν ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἐπετείῳ τῆς Γ' Οἰκουμ. Συνόδου. Ἀποτελεῖ ἀρτίαν ἐπισκόπησιν τοῦ ἔργου τῆς Συνόδου ταύτης. Ὁ σ. προτάσσει γενικὰ τινα περὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἵνα κατανοηθῇ πληρέστερον, ὁ οὐσιαστικὸς χαρακτήρ τῶν αἱρέσεων γενικῶς, εἰδικῶς δὲ τῆς αἵρέσεως τοῦ Νεστορίου τὸν ὁποῖον παρουσιάζει ἀντιτιθέμενον εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διατυπωθέντα δόγματα, μετὰ τούτου δὲ σκιαγραφεῖ τὴν ἀρνητικὴν ἐξυπηρέτησιν τὴν ὁποίαν προσέφερον εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν αἱ αἱρέσεις. Ἀκολουθῶς ἐμφανίζει τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν οὐ μόνον ἀποδεχομένην τὸ πνεῦμα καὶ τὴν οὐσίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἀλλὰ καὶ προκαλοῦσαν τοὺς δεινοὺς ἀγῶνας, καθ' οὓς ἐχρησιμοποίησε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πολυμῶρφων καὶ πολυειδῶν αὐτῆς ἑρμηνευτικῶν ἐκδοχῶν περὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀληθειῶν τοῦ χριστιανισμοῦ. Μετὰ τούτου ἀναφέρει πῶς προέκυψαν διάφορα καὶ ἀντίθετα φιλοσοφικὰ συστήματα τῆς θεολογικῆς καὶ χριστολογικῆς διδασκαλίας, ἐξ οὗ ἡ ἐκτραγέσια τρομερὰ πάλῃ πρὸς ἐπικράτησιν ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων τὰς ὁποίας ὑπεστήριζον οὗτοι ἢ ἐκεῖνοι οἱ ἐργάται τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος. Μετὰ ταῦτα ἀναπτύσσει ἐν πάσῃ συντομίᾳ τὴν κακόδοξον διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου, τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν τοῦ Κυρίλλου, τὴν πρὸ τῆς Συνόδου πάλῃ μετὰ τῶν ὀρθοδόξων καὶ τῶν αἰρετικῶν, ἐν τούτῳ δὲ ἀναφέρει τὰς τραγικὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας συνεζητοῦντο τὰ χριστολογικὰ ζητήματα, συναναμιγνυομένων ἐν τῇ θρησκευτικῇ συζητήσει καὶ προσωπικῶν ζητημάτων, καὶ πολιτικῶν παθῶν, καὶ εὐτελῶν συμφερόντων, τοῦθ' ὅπερ ἐπεδείνου ἡ ἀνεύθυνος ἀνάμιξις ξένων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν παραγόντων: τῆς Αὐλῆς, τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν, τῶν ἐκφανατιζόντων τὰς συρφετώδεις μάζας τοῦ λαοῦ. Εἰσέρχεται ἀκολουθῶς εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ ἔργου τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τῆς μετ' αὐτῆς ζωηρᾶς κινήσεως πρὸς ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου ταύτης καὶ καταλήγει εἰς τὸν τελικὸν θρίαμβον τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Κατακλείει δὲ τὸ ἅλον θέμα δι' ὀλίγων γενικῶν χαρακτηρισμῶν καὶ συμπερασμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε, λέγει, ν' ἀπομείνουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἑορταστῶν ὡς τὸ ὠραιότερον ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν

κέρδος ἐκ τῆς ἱστορικῆς ταύτης πανηγύρεως. Κατὰ τὸ περιεχόμενον τοῦτο, μετὰ τὰ προεισαγωγικά, ἐκτίθενται τὰ ἐξῆς ζητήματα. Ἡ αἵρετικὴ διδασκαλία τοῦ Πατριάρχου Νεστορίου Ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου, Πάλη τῶν ὀρθοδόξων καὶ τῶν αἵρετικῶν πρὸ τῆς Συνόδου, Σύγκλησις τῆς Γ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, Τελικὸς θρίαμβος τοῦ Κυρίλλου, Γενικοὶ χαρακτηρισμοὶ καὶ συμπεράσματα. Ἐκθεσις ζωηρὰ καὶ παραστατικὴ, ἀκριβῆς ἐκτίμησις προσώπων καὶ πραγμάτων ὕψος ἀνθρόν καὶ ἐνθουσιῶδες χαρακμηρίζουσι τὴν μελέτην ταύτην.

12. *J. Lebon, Autour de la définition de la foi au Concile d' Ephèse (431), ἐν τῷ περιοδ. «Ephemenides theologicae Lovaniensiss»* VIII, 1931, σ. 393—412. Ὁ σ. ἐν τῇ συντόμῳ ταύτῃ μελέτῃ ἐκτίθησι τὰ κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν τῆς Γ'. Οἰκουμ. Συνόδου ἐν Ἐφέσῳ. Ἀυτὴ δὲν ἐξέδωκεν εἰδικὸν Σύμβολον. Ἦρκεσε δι' αὐτὴν ἡ β'. πρὸς Νεστόριον ἐπιστολὴ τοῦ ἁγ. Κυρίλλου πρὸς καθορισμὸν τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τοῦ Νεστορίου. Ἡ γ'. ἐπιστολὴ μετὰ τῶν ἀναθεματισμῶν ἐγένετο σιωπηλῶς δευτῆ, κατὰ τὸν σ. δὲν ἀπεδόθη δὲ εἰς αὐτὴν τὸ κῦρος ὅπερ εἰς τὴν β'. ἐπιστολὴν εἶχεν ἀποδοθεῖ. Ἡ ταχύτης τῆς ἀποφάσεως ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι τὰ πνεύματα ἦσαν παρεσκευασμένα. Ἐν τέλει τῆς μελέτης ὁ σ. ἀποδεικνύει τὴν συμφωνίαν τῶν β'. ἀναθεματισμῶν πρὸς τὴν πραγματείαν τοῦ ἁγ. Κυρίλλου κατὰ τῶν τοῦ Νεστορίου βλασφημιῶν, ἧτις εἶναι ἀνάπτυξις τῶν β'. ἀναθεματισμῶν.

13. *J. Niessen, Ephesus—Die letzte Wohnstätte der he. Jungfrau Maria. Zum Fünfzehnhundertjahr-Jubiläum des Konzils von Ephesus. Münster i. W. 1931.* Ὁ συγγραφεὺς τῆς μικρᾶς ταύτης πραγματείας καὶ πρὸ ἐτῶν ἐξέδωκε τὴν πραγματείαν «Panagia-Kapuli» (1906), δι' ἧς ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ Θεοτόκος διέτριψε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐν Ἐφέσῳ ἐκεῖ δὲ καὶ ἐκοιμήθη. Πρόκειται περὶ παρεξηγήσεως, ἧτις ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων θεολόγων (Πρόβλ. Χρησοστόμου Παπαδοπούλου νῦν Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, Περὶ τοῦ τόπου τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, Ἐν Ἱεροσολύμοις 1896). Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ πραγματείᾳ ὁ *J. Niessen*, ἐπανέρχεται εἰς τοὺς πεπληγημένους ἰσοχριστιμούς, ἐξετάζει δὲ παρεμπιπτόντως καὶ διάφορα σχετικὰ ζητήματα, ὅσον περὶ τῶν δύο Ἰωάννων, περὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τῆς Ἀποκαλύψεως. Προκειμένου περὶ τῆς εἰς οὐρανούς μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου ὁ σ. ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἀγνοοῦσι τοιοῦτό τι, ποιοῦνται δὲ λόγον περὶ τῆς μελλούσης αὐτῆς ἀναστάσεως.

14. *J. Rucker, Ephesinische Konzilsakten in armenisch-georgischer Überlieferung (Sitzungsberichte der Bayr. Akad. der Wissenschaften, Phil.-histor. Abt. 1930, Heft 3), 8° (112 S.) Heft I—Studien zum Concilium Ephesinum 431. II. Ephesini-*

sche Konzilsakten in lateinischer Überlieferung. Ergänzung zu den Ephesinischen Konzilsakten in armenisch-georgischer Überlieferung. 8° (184 S.). 1930, Selbstverlag des Verf. I. Rucker, Pfarrer in Oxenbronn bei Günzburg a. d. D III. Rund um das Recht der zwanzig ephesinischen Anklagezitate—aus Nestorius wider Nestorius—im Lichte der syrischen Nestoriusapologie genannt Liber Heraclidis. Als Manuskript gedruckt. 8° (24 S.) 1930.—IV. Das Dogma von der Persönlichkeit Christi und das Problem der Häresie des Nestorius. Die Quintessenz der syrischen Nestoriusapologie, genannt Liber Heraclidis (Damasceni). IV a. Erste Hälfte: Naturprosopon und Doppelprosopon. 8° (80 S.) 1931. Διὰ τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν τευχῶν ὁ J. Rucker ἐξήγησε νὰ παραστήσῃ τὴν πρώτην σύνθεσιν τῶν ἀρχαίων λατινικῶν μεταφράσεων τῶν Πρακτικῶν τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὡς καὶ τῆς νέας κατὰ τὸν 10° αἰῶνα γενομένης ὑπὸ τοῦ ἱησοῦτου Peltan. Αἱ μελέται αὐτοῦ ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ εὐρετήριον καὶ ὁδηγὸν τῆς ὑπὸ τοῦ Ed. Schwartz γενομένης ἐκδόσεως τῶν λατινικῶν μεταφράσεων τῶν Πρακτικῶν. Ταῦτοχρόνως παρέχει συμπληρωματικὰς πληροφορίες περὶ τῶν Πρακτικῶν τῆς εἰρημένης Συνόδου ἐν τῇ ἀρμενικῇ-γεωργιανῇ παραδόσει, ὡσαύτως δ' ἔκθεσιν τῶν πλανῶν τοῦ Νεστορίου ἐκ τε τῶν Πρακτικῶν καὶ ἐκ τοῦ Βιβλίου Ἡρακλείδου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

15. «Ἀπόστολος Βαρνάβας» πανηγυρικὸν τεῦχος ἐπὶ τῇ δεκάτῃ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι τῆς τρίτης ἐν Ἐφέσῳ ἁγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῆς τὸ ἀυτοκέφαλον τῆς Ἀγιοτάτης Ἐκκλησίας Κύπρου κατοχυρωσάσης, Λευκωσία Κύπρου 1931.—Καὶ ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐώρτασε πανηγυρικῶς τὴν 1500ῆν ἐπέτειον τῆς Γ' Οἰκουμ. Συνόδου τῇ 11 Ἰουνίου 1931 ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἀπ. Βαρνάβα. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ἐξεδόθη τὸ ὁμόνυμον περιδικὸν εἰς τετραπλοῦν τεῦχος ἐκ σελ. 509, μετὰ τοῦ ἐξῆς πλουσίου περιεχομένου:

Ἀρχιεπισκοπικὴ Ἐγκύκλιος περὶ ἑορτασμοῦ τῆς 1500ετηρίδος τῆς Γ' Ἁγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου.—Πρόγραμμα ἑορτασμοῦ τῆς 1500ετηρίδος τῆς Γ' Ἁγίας Οἰκ. Συνόδου κατὰ τὴν 11 Ἰουνίου 1931.—Τὰ κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς 1500ετηρίδος τῆς Γ' Ἁγίας Οἰκουμ. Συνόδου ἐν τῇ 1. μονῇ τοῦ Ἀπ. Βαρνάβα κατὰ τὴν 11 Ἰουνίου.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Μελέται σχετιζόμεναι πρὸς τὴν Γ' Ἁγίαν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ πρὸς τὴν μετ' αὐτῆς συνδεομένην ἱστορίαν τῆς Ἀγιοτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου:

Χρίστου Χαραλάμπους, καθηγητοῦ φιλολογίας, Ἐφesos.—Ἀρχιμ. Ἰππολύτου, Ἡ Γ' ἐν Ἐφέσῳ Ἁγία Οἰκουμ. Σύνοδος.—Ἀρχιμ. Ἰππολύτου, Τὸ ἀυτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου.—Ἀρχιμ. Μακαρίου Ι. Μαχαιριώτου, Ἔργα καὶ ἡμέραι τῆς Τρίτης ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμ. Συνόδου.—Οἰκονόμου Κλήμεντος Παπαϊωάννου, Οἱ κανόνες τῆς Γ' Οἰκουμ. Συνόδου καὶ ἐρμηνεῖα αὐτῶν.—Ι. Κ. Περισιτιάνη, Τὰ

προνόμια τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου—Ἀνέκδοτος Κώδιξ—Ἡ Γ' ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἡ ΣΤ' ἐν Τρούλλαις Οἰκουμενικῆ Σύνοδος.—Κ. Μυριανθέως, καθηγητοῦ, Ἡ Ἀλεξανδρινῆ καὶ Ἀντιοχικῆ Σχολῆ καὶ ἡ Τρίτη ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆ Σύνοδος.—Χαραλ. Πιπαδοπούλου, Διευθυντοῦ Ἀστικῆς ἀγ. Σάββα, Ἐκ τοῦ ἔργου τῆς Γ' Οἰκουμ. Συνόδου, Αἰωνόδοιο ἀλήθειαι καὶ ὑπέροχα διδάγματα.—Ἱεροδ. Παρθενίου Κιρμίτση, Περί Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Πραγματεῖαι εἰς τὴν ἱστορίαν καθόλου τῆς Ἀγιοπάτης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἀναφερόμεναι:

Δοῦξου Φιλίππου, Ἡ Ἱδρυσις τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας.—Χρήστου Οἰκογρομίδου, Ὁ θεμελιωτῆς τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου Ἀπόστολος Βαρνάβας.—Ι. Κ. Περισιτιάνη, Ὁ θαυματουργὸς τάφος τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα καὶ ὁ ὁμώνυμος ναός.

16. E. Gerland, *Le nombre des Pères au Concile d'Éphèse*. ἐν ταῖς «*Échos d'Orient*» XXXIV, 1931, σ. 334—338.—Πολλὰκις ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου γίνεται λόγος περὶ 200 Ἐπισκόπων συνεδρευσάντων ὑπὸ τὸν ἀγιον Κύριλλον ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Ἀντιοχείας καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Νεστόριον. Ὁ σ. τοῦ ἀνωτέρω σημειώματος ἐκ τῆς σχετικῆς ἐρεύνης εὔρεν ἕτι κυρίως εἰπεῖν 208 ὑπῆρξαν οἱ μετασχόντες τῆς κανονικῆς Συνόδου, ἐν συνόλῳ δὲ 291 Ἐπίσκοποι οἱ παρευρεθέντες ἐν Ἐφέσῳ κατὰ τὸν χρόνον τῆς Συνόδου.

17. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Οἱ ἑορταστικοὶ λόγοι τοῦ ἀγ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (Ἐκ τοῦ «Ἐκκλησ. Φάρου») Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1932.—Ἐν τῇ πραγματεῖᾳ ταύτῃ, ἀποτελοῦσα ἀπόσπασμα εἰδικῆς μονογραφίας περὶ τοῦ ἀγ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἐξετάζεται τὸ ζήτημα περὶ τῶν «ἑορταστικῶν» λόγων τοῦ ἀγ. Κυρίλλου. Ἀποδεικνύεται ὅτι πρόκειται περὶ «λόγων» κυρίως καὶ οὐχὶ περὶ «πασχαλίων ἐπιστολῶν», οὗς ὁ ἀγ. Κύριλλος ἀπήγγειλεν ἐτησίως πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς τεσσαρακονθήμερου νηστείας. Οἱ λόγοι οὗτοι ἀποτελοῦσιν ἐν τῶν πολυτιμωτέρων μνημείων τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας. Ἐνεκα τοῦ τοιαυτοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπεδίωκε δι' αὐτῶν ὁ ἀγ. Κύριλλος συνέθετεν αὐτοὺς μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιμελείας. Δὲν ἦσαν συνήθεις λόγοι, ὡς εἶναι οἱ λοιποί, οὗς ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ, ὡς πνευματικὸς ποιμὴν, ἀπήγγειλε διδασκῶν τὸν λαόν, δὲν ἦσαν οὐδὲ συνήθεις ἐπιστολαὶ ἐξαγγελτικαὶ ἀπλῶς τῶν ἡμερῶν τῆς νηστείας καὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Ἦσαν λόγοι ἐτήσιοι οὗς ἐπισήμως ἐμφανιζόμενος ὁ Πάπας Ἀλεξανδρείας ἐν μέσῳ μεγάλης καὶ ἐκλεκτῆς ὁμιλήσεως, ἱκανῆς νὰ κρίνῃ αὐτὸν ἀπὸ ρητορικῆς καὶ πάσης ἄλλης ἐπόψεως, ἀπήγγειλεν, ἀπευθυνόμενος οὐ μόνον πρὸς τὸ παρὸν ἀκροατήριον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν λαὸν τῆς ὑπαίθρου χώρας. Τὴν ἀφορμὴν ἐλάμβανεν ἐκ τῆς ἐπικειμένης ἐνάρξεως τῆς τεσσαρακονθήμε-

μέρου νηστείας καὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, ἀλλὰ μόνον δι' ὀλίγων στερεοτύπων φράσεων ἐν τέλει ἐκάστου λόγου ἐποιεῖτο τὴν σχετικὴν ἀναγγελίαν. Τὸ κύριον θέμα ἐκάστου λόγου δὲν ἦτο ἡ ἀναγγελία αὐτῆ, ἀλλ' ἡ διδασκαλία τοῦ λαοῦ καὶ ἡ πρόκλησις τῆς προσοχῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν συγχρόνων ζητημάτων, ἅτινα ζωηροτάτην εὐρισκὸν ἐν τοῖς λόγοις ἀπ' ἑαυτοῦ. Ὁ ρήτωρ δι' ἐπιμελημένης καὶ ἐπηκριβωμένης ἐκθέσεως διεπραγματεύετο τὰ ζητήματα ταῦτα, ποιούμενος, οὕτως εἶπειν, ἐτησίαν ἐπίσημον ἐπισκόπησιν αὐτῶν, ἀλλ' ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο ὅπως διδάσκῃ τὸν λαόν. Τὸ ἀκρατήριον ἀπεθαύμαζε τὸν ἔξοχον ρήτορα καὶ ἐχειροκρότει αὐτόν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐν ἐκάστῳ λόγῳ ἐτόνιζεν ὅτι σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο ἡ διδασκαλία τοῦ λαοῦ. Ἀξιοσημείωτον ὅμως ἔστι ἐν τῇ προθεωρίᾳ ἢ τῷ προλόγῳ ἐκάστου λόγου ἐτόνιζεν ὡσαύτως ἐν μετριοφροσύνῃ ὅτι ὁ λόγος ἦτο κατώτερος τῶν προσδοκιῶν τοῦ ἀκρατηρίου, διότι δὲν ἦτο ἐπίδειξις ρητορικῆς ἰκανότητος. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἡ ἀπαγγελία τοῦ ἐτησίου λόγου ἐν τῷ Καισαρείῳ ἦτο μέγα γεγονός καὶ ὅτι συνεκεντροῦντο καὶ πολλοὶ λόγοι ἄνδρες πρὸς παρακολούθησιν τοῦ λόγου. Εἶναι δὲ ἀληθῶς ἄξιον θαυμασμοῦ τὸ γεγονός ὅτι ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξανδρείας, μεσοῦντος τοῦ ε' αἰῶνος, ἦτο ἰκανὸς νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ χειροκροτῇ τοιοῦτους λαμπροὺς ἀπὸ τε φιλολογικῆς καὶ θεολογικῆς ἀπόψεως λόγους καὶ ὅτι ὁ λαὸς τῆς ὑπαίθρου χώρας, πρὸς ὃν ὡσαύτως ἀπηυθύνοντο οἱ λόγοι, διαπεμπόμενοι πρὸς αὐτόν, μετὰ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπαγγελίαν, ἠδύνατο νὰ κατανοῇ αὐτούς.

18—22 «*Divus Thomas*» XXXIV, 1931, n. 56. Τὸ ἐν Placenza ἐκιδόμενον περιοδικὸν τοῦτο ἐδημοσίευσεν εἰδικὸν διπλοῦν τεύχος ἀφιερωμένον εἰς ζητήματα περὶ τῆς Θεοτόκου. Περιέχονται δ' ἐν αὐτῷ τὰ ἐξῆς ἄρθρα *F. J. Rossi*, *S. Thomae Aquinatis Expositio Salutationis Angelicae* (σ. 445—479), *A. M. Nauwelaerts*, *De Maria Nova Eva doctrina patrum autenicaenorum* (σ. 480—491) πρῶτος ὁ Ἰουστίνος ὠνόμασεν οὕτω τὴν Θεοτόκον, *A. Janssens*, *La mort de la Saint Vierge* (σ. 516—523)—κατὰ τοῦ Μ. Jugie ἰσχυρισθέντος ὅτι ἐν Ἱερουσαλὴμ δὲν ὑπῆρχεν ἱστορικὴ παράδοσις περὶ τοῦ θανάτου τῆς Θεοτόκου, καὶ ὅτι ἐπὶ πλέον ἡ δογματικὴ παράδοσις εἶναι ὑπὲρ τοῦ θανάτου αὐτῆς. *E. Nevent*, *La maternité divine* (σ. 524—530) κατὰ τὸν Αὐγυστίνον, οὗτινος ἀποδεικνύεται ἡ σημασία ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς διδασκαλίας περὶ τῆς Θεοτόκου. Τοῦ αὐτοῦ: *La condamnation des Palagiens au concile d' Ephèse* (σ. 531—540) ἀνεπαρκεῖς αἱ σχετικαὶ πληροφορίες.

23—26. *Studia Catholica*, VII (1930) εἰδικὸν τεύχος τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἀφιερωμένον εἰς τὴν I' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Ἐν αὐτῷ ὁ *Desiderius Franses*, ἐν ἄρθρῳ περὶ τοῦ ἁγ. Κυρίλλου ἐξετάζει τὸν χαρακτήρα τούτου ἐν ἀντιθέσει ἰδίως πρὸς τὰς γνώμας τοῦ E. Caspar ὡς οὗτος αὐτὰς διετύπων ἐν τῷ συγγράμματι *Geschichte des Papstums* ὁ *Fr. Feron*, ἐν ἄρθρῳ περὶ τοῦ Νεστορίου ἐκτίθησι τὴν διδασκαλίαν καὶ

ἐρευνᾷ τὸν χαρακτήρα τοῦ αἰρεσιάρχου, καταλήγων εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Νεστόριος ἦτο «μᾶλλον τυφλὸς ἢ ἔνοχος» (mehr blind als schuldig) Ὁ *V. Kremen* ἐκτίθησι τὴν χριστολογικὴν διδασκαλίαν τῶν πρώτων αἰώνων.—Ὁ *Smits Crispinus* ἐν ἄρθρῳ «Ἐφesus καὶ Πελαγיאτισμὸς» ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἁγ. Κύριλλος ἀπέκρουε τὸν Πελαγיאτισμὸν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ Νεστοριανισμὸς δὲν προήλθεν ἐκ τοῦ Πελαγיאτισμοῦ.

27. *E. Krebs Gottesgebärerin. Ein Erinnerungsblatt zum 1500 Jahrestag des feierlichen Kirchlichen Approbation dieses Ehrentitels 11 Jul. 431 Köln 1931.* Ὁ συγγραφεὺς τῆς μικρᾶς ἀλλὰ λιαν περιεκτικῆς ταύτης πραγματείας ἐξετάζει τὸ ζήτημα τοῦ δογματικοῦ ἔθρου «Θεοτόκος» καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἤδη ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐγνώριζεν αὐτόν. Ὁφείλεται δὲ ὁ ἔθρος εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς κοινωσίας τῶν ἰδιωμάτων καὶ ἀπαντᾷ ἤδη παρ' Ὁριγένη. Ὁ Νεστόριος ἀπέκρουσε τὸν ἔθρον ἐνεκα τῆς πεπλανημένης διδασκαλίας αὐτοῦ περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ σ. ἐξετάζει δι' ὀλίγων τὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης ἀποκρούων εὐνοϊκᾶς ὑπὲρ τοῦ Νεστορίου γνώμας τοῦ *C. Iwartz* καὶ *Caspar*, ἐκτίθησι δὲ λιαν συντόμως τὰ κατὰ τὴν Γ'. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ τὴν ἐπίσημον διακήρυξιν τοῦ ἔθρου. Αὕτη ἔμως ἐγένετο κατὰ τὴν πρώτην ἤδη συνεδρίαν τῆς Συνόδου, 22 Ἰουνίου 431 οὐχί τῇ 11 Ἰουλίου ὡς φρονεῖ ὁ *E. Krebs*.

28. *M. Th. Disdier Le pelagianisme au Concile d' Ephèse, ἐν ταῖς «Echos d' Orient» XXXIV, 1932, σ. 314--333.* Ἡ ἐν Ἐφέσῳ Γ'. Οἰκ. Σύνοδος συγκληθεῖσα ὅπως καταδικάσῃ τὸν Νεστοριανισμὸν, ἔλαβεν ἀφορμὴν ὅπως καταδικάσῃ καὶ τὸν Πελαγיאτισμὸν. Κατ' αὐτὸ εἶχον ἤδη ἀποφανθεὶ πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου, ὁ δὲ σ. τῆς ἀνωτέρω μελέτης ἐκτίθησι τὴν σχετικὴν ἱστορίαν τοῦ Πελαγיאτισμοῦ καὶ Νεστοριανισμοῦ πρὸ τῆς Συνόδου καὶ κατὰ τὴν Σύνοδον. Ἡ καταδικὴ τῆς αἵρέσεως ὑπὸ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐσήμανε τὴν ἐξαφάνισιν αὐτῆς ἐν τε τῇ Δύσει καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

29. *Φιλαρῆτου Βασιλείου, Μητροπολίτου Ἡρακλείας, Κύβιλλος ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ τοῦ Νεστορίου, Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1932.* Ὁ λιαν γνωστὸς Σεβ. συγγραφεὺς τῆς καλλίστης πραγματείας ταύτης σκοπὸν προέθετο τὴν ἐκθεσιν τῶν ἀγώνων τοῦ ἁγ. Κυρίλλου κατὰ τοῦ Νεστορίου, ὅθεν προεισαγωγικῶς μόνον ἐξετάζει τὰ κατὰ τὸν Κύριλλον μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν εἰρημένων ἀγώνων ἐν πρώτῳ κεφαλαίῳ. Ἐν δευτέρῳ κεφαλαίῳ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Προειδοποιήσεις καὶ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν περὶ ἐνσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν δύο αὐτοῦ φύσεων διδασκαλίαν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν χριστολογικῶν ἐρίδων» ἐξετάζει συντόμως τὴν παρὰ τοῖς Πατράσι τῆς Ἐκκλησίας ἐπικρατοῦσαν δογματικὴν φρασεολογίαν πρὸ τῆς ἐκρήξεως

τῶν χριστολογικῶν ἐρίδων, παριστᾶς τὴν ὑφισταμένην διαφορὰν μεταξύ τῶν Σχολῶν Ἀντιοχείας καὶ Ἀλεξανδρείας. Τὸ τρίτον κεφάλαιον διαπραγματεύεται «τὰ πρὸ τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου μεταξύ τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Νεστορίου ἀμειψθέντα», ἦτοι τὰς ἀνταλλαγείσας ἐπιστολάς καὶ τὴν ἐκτεθεισάν διδασκαλίαν περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ δ' εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν κατὰ τὴν Γ' Οἰκουμενικῆν Σύνοδον τὸ Ε' εἰς «τὰ μετὰ τὴν ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικῆν Σύνοδον, μέχρι τῆς διαλύσεως αὐτῆς» καὶ τέλος τὸ στ' εἰς «τὰ ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου μέχρι τῆς τελειωτικῆς ἐνώσεως τῶν διαμαχομένων». Τῆς ὅλης πραγματείας ἐπιτάσσεται ἀναγραφὴ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου.

Ἄλλ' εἶναι προφανές ὅτι ἡ πραγματεία εἶναι γεγραμμένη μετὰ τινος σπουδῆς, δὲν ἠδυνήθη δὲ ὁ σ. νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει ἀπαραίτητά τινα νεώτερα συγγράμματα, οὐδὲ τὴν νεωτέραν καὶ τελειότεραν ἔκδοσιν τῶν Πρακτικῶν τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπὸ *Schwarz*. Εἰς τὴν σπουδὴν μεθ' ἧς συνετάχθη ὀφείλεται τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἐπιστήμων συγγραφεὺς τὰς εἰς τὰς πηγὰς παραπομπὰς παραθέτει ἀδιαφόρως πότε ἐν τῷ κειμένῳ καὶ πότε ὑπὸ τὸ κείμενον καὶ ταυτοχρόνως ἐν τε τῷ κειμένῳ καὶ ὑπὸ τὸ κείμενον. Ἐνίοτε δὲ προσάγονται οὐχὶ ἀκριβῶς αἱ μαρτυρίαι ἐκ τῶν πηγῶν. Οὕτω λ. γ. λέγεται ἐν σελ. 63 «μετὰ τινος ἡμέρας παρεγένετο (=εἰς Ἐφσον) καὶ ὁ μακάριος Κύριλλος ἔχων καὶ αὐτὸς ἰκανὴν ἀκολουθίαν παραβολάνων καὶ μοναχῶν», ἐν σελίδι 84 «ἐν αὐτῇ (=τῇ ἐπιστολῇ) ἀπολογεῖται ὁ μακάριος οὐ μόνον κατὰ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐξενεχθείσης κατηγορίας ὅτι ἔφερεν εἰς Ἐφσον πολλὰς γυναῖκας τοῦ βαλανείου, μετασχηματισθείσας εἰς μοναχὰς καὶ ἐν σελ. 147 «ἐν ἐπιστολῇ . . . ἀφοῦ παραπονεῖται διὰ τὴν κατ' αὐτοῦ συκοφαντίαν ὅτι δηλ. ἔφερεν ἐκ τῶν βαλανείων τῆς Ἀλεξανδρείας γυναῖκας διεφθαρμένας, μετασχηματίσας αὐτὰς εἰς κανονικάς», διὰ τὴν πρώτην πληροφορίαν παραπομπὴ δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ διὰ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην ἀναγράφεται ἡ αὐτὴ παραπομπὴ Mansi Δ'. 1448. Εἶναι δὲ προφανές ὅτι πρόκειται περὶ παρεξηγήσεως. Ἐν Mansi Δ'. 1448 (πρβλ. Πατρολ. Migne 77, 144, 145) παρατίθεται ἐπιστολὴ τοῦ ἁγ. Κυρίλλου πρὸς τοὺς ἐν ΚΠόλει ἀντιπροσώπους αὐτοῦ Ἐπισκόπους Θεόπεμπτου, Ποτάμονα καὶ Δανιήλον ἐν ἧ ἔγραφε καὶ τὰ ἐξῆς «Πολλοὶ καθ' ἡμῶν γεγονόσιν ἐκεῖσε διαβολαί, τοῦτο μὲν ὡς ἀπὸ Ἀλεξανδρείας ἀκολουθησάντων ἡμῖν ἐκ τοῦ βαλανείου πολλῶν, τοῦτο δὲ ὡς κανονικῶν ἐξελθουσῶν». Προστίθεται περαιτέρω ὅτι ὁ ἀποσταλεὶς εἰς Ἐφσον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου β' κόμης Ἰωάννης ἀπέδειξε ψευδεῖς τὰς φλυαρίας ταύτας, «κατέγνω τῶν τὰ τοιαῦτα πεφλυαρηκότων, οὐδὲν εὐδὸν ἀληθές». Τίνας δὲ ἦσαν αἱ διαβολαί; ὅτι ἠκολούθησαν εἰς Ἐφσον τὸν ἁγ. Κύριλλον πολλοὶ «ἐκ τοῦ βαλανείου» ἦτοι παραβαλανεῖς (οἱ συνήθως παραβολάνοι, ἀνακριβῶς, λεγόμενοι) καὶ ὅτι ἐξῆλθον τῶν Μοναστηρίων αὐτῶν μοναχαί. Δὲν πρόκειται λοιπὸν περὶ γυναικῶν διεφθαρμένων τοῦ βαλανείου μετασχηματισθειῶν εἰς «κανονικάς».

Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἀκριβῆς καὶ ἡ πληροφορία ὅτι «παραβολάνοι» ἠκολούθησαν τὸν ἅγ. Κύριλλον, ὡς ἐκτὸς τοῦ Σεβ. σ. καὶ ἄλλοι ἡμέτεροί τε καὶ ξένοι ἀνέγραψαν (Πρβλ. *L. Duchesne, Histoire ancienne de l'Église III, 344.—A. N. Διαμαντοπούλου, Ἡ Γ'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, «Θεολογία» Γ'. 1932, σ. 132).*

Μὴ εἰσερχόμενοι εἰς ἄλλας λεπτομερείας σημειοῦμεν ὅτι ἡ πραγματεία πληροῖ τὸν σκοπὸν δι' ὃν συνετάχθη καὶ παρέχει ἀκριβῆ καὶ ζωηρὰν εἰκόνα τῶν ἀγώνων τοῦ ἅγ. Κυρίλλου κατὰ τῆς αἰρέσεως τοῦ Νεστορίου.

30. *R. Devresse, Après la concile d'Éphèse. En retour des orientaux a l'unité, ἐν ταῖς «Échos d'Orient. XXXIV, 1932, σ. 271—292.* Ὁ σ. τῆς παρουσίας πραγματείας πρὸς τετραετίας περίπου ἐν μελέτῃ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Les Actes du Concile d'Éphèse ἐν τῷ περιοδ. Revue des sciences philosophiques et théologiques, XVIII, 1929, σ. 223—242. 408-431, ἐξέθηκε συντόμως τὰ κατὰ τὴν Γ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ὡς συνέχειαν δὲ τοῦ ἄρθρου ἐκείνου παρουσιάζει τὸ ἀνωτέρω, ἐνῶν ἐξετάζει συντόμως τὴν ἱστορίαν τῶν μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τοῦ ἅγ. Κυρίλλου διαπραγματεύσεων κατὰ τὰ ἔτη 433-437. Στηρίζεται δ' ἐπὶ τῆς γνωστῆς συλλογῆς ἐγγράφων «Synodicon adversus Tragaediam Irenaei».*

31. *M. Jugie, Le décret du Concile d'Éphèse sur les Formules de Foi et la polémique anticatholique en Orient, ἐν «Échos d'Orient» XXXIV, 1931, σ. 257—270.* Πρόκειται περὶ τῆς διατάξεως τῆς Συνόδου, «ὥρισεν ἡ ἁγία Σύνοδος ἑτέραν πίστιν μηδεὶ ἐξείναι προσφέρειν, ἢ γοῦν συγγράφειν ἢ συντιθέναι παρὰ τὴν ὀρισθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαέων συναχθέντων πόλει σὺν Ἁγίῳ Πνεύματι τοὺς δὲ τολμώντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν, ἢ γοῦν προσκομίζειν ἢ προσφέρειν τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιστρέφειν κ.τ.λ.». Ὁ σ. ἐκτιθέμενος τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκδόσεως τῆς διατάξεως ταύτης, ἥτις ἀπετέλεσε τὸν ζ'. κανόνα τῆς Γ'. Οἰκουμ. Συνόδου, ὑποδεικνύει κυρίως τὴν χρῆσιν αὐτῆς ὡς ἐπιχειρήματος κατὰ τῆς εἰς τὸ Σύμβολον προσθήκης τοῦ Filioque.

32. *A. d'Alès, La lettre d'Isbas a Murès le Persan, ἐν τῷ περιοδ. Recherches de science religieuse, XXII, 1932, σ. 5—15* Ἐν συνεχείᾳ τῆς κινήσεως τῆς προκληθείσης ὑπὸ τοῦ Νεστοριανισμοῦ, τοῦ καταδικασθέντος ὑπὸ τῆς Γ'. Οἰκουμ. Συνόδου, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰῶα Ἐδέσεως πρὸς Μάριν τὸν Πέρσην, γραφεῖσα κατὰ τὰ ἔτη 433—436, ὑπῆρξε πρὸς καιρὸν στήριγμα τῶν νεστοριανικῶν ἐπόψεων. Περὶ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην στρέφεται ἡ ἀνωτέρω μελέτη.

33. *A. d'Alès, St. Cyrille d'Alexandrie et les sept à Saint Marc a'Éphèse, ἐν τῷ περιοδ. Recherches de science religieuse,*

XXII, 1932, σ. 62—70. Μεταξὺ τῶν ἀπαγγελθεισῶν ἐν Ἐφέσῳ ὑπὸ τοῦ ἁγ. Κυρίλλου ὁμιλιῶν ὑπάρχει καὶ ἡ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐν Ἐφέσῳ λεχθεῖσα πρὸς Νεωτόριον, ἡνίκα κατήλθον οἱ ἑπτὰ πρὸς τὴν Ἁγίαν Μαρίαν» (Πατρολ. Migne 77, 992—6. *Mansi*, IV, 1252—7. *Ed. Schwartz*, *Acta Conciliorum Oecumenicorum*, I, I, 2, σ. 102—4) Ἀναμφιβόλως ἡ «Ἁγία Μαρία» εἶναι ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου ἐν Ἐφέσῳ. Ἀλλὰ τίνες ὑπῆρξαν οἱ «ἑπτὰ»; Κατὰ παλαιότεραν ἐκδοχὴν ὑπ' αὐτοὺς νοοῦνται ἑπτὰ τέως νεστοριανοὶ Ἐπίσκοποι οἵτινες ἠνώθησαν μετὰ τῆς Συνόδου. Ἄλλ' ὁ *Ed. Schwartz* ἐγνωμάτευσεν ὅτι οἱ «ἑπτὰ» οὗτοι εἶναι οἱ ἑπτὰ ἀπεσταλμένοι τῆς Συνόδου οἵτινες μεταβάντες εἰς Χαλκηδὸνα καὶ Κωνσταντινούπολιν ἐπανέκαμψαν εἰς Ἐφεσον, ἀλλ' ἐπειδὴ τότε δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἐφέσῳ ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ἡ ἀνωτέρω ὁμιλία δὲν ἀπηγγέλη ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ συνετάχθη παρ' ἄλλου τινος, μμηθέντος αὐτόν. Ὁ *Ad. d' Alès* μὴ ἀποδεχόμενος τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ἐπειδὴ ὁμολογουμένως πρόκειται περὶ γνησίας ὁμιλίας, ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ πραγματείᾳ ὅτι ἡ ὁμιλία ἀπηγγέλη κατὰ τὴν ἐξ Ἐφέσου ἀναχώρησιν τῶν ἑπτὰ. Ἄλλ' ὁ Κύριλλος τότε ἐτηρεῖτο ἐν φυλακῇ καὶ ὑπὸ τοιοῦτον αὐστηρὸν περιορισμὸν ὥστε συνεκάλυπτον ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ καὶ οἱ στρατιῶται. Δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀφεθῆ ἐλεύθερος ὅπως ἀπαγγείλῃ τὴν ὁμιλίαν. Ἀποκλείεται ἐπομένως ἡ ὑπόθεσις τοῦ *A. d' Alès* Πιθανωτέρα δὲ εἶναι ἡ παλαιότερα τοῦ *Tillemont* καὶ ἄλλων ἐκδοχὴ. Ἄλλ' ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ὑπάρχουσι σαφεῖς ἐνδείξεις περὶ νεωστὶ ἀφιγμένων εἰς Ἐφεσὶν Ἐπισκόπων («Ἰδοὺ τοῖνον χαίρει τὰ σύμπαντα· θάλαττα δὲ ὑπετάγη, τοὺς ἰδίους συνδούλους ἐπιγνοῦσα καὶ σκιρτῶντων κυμάτων ἀγρίων ἢ τῶν ἀγίων ἐπίβασις εἰς γαλήνην μετέβαλεν...») ὅθεν φρονοῦμεν ὅτι ἡ ὁμιλία ἀπηγγέλη ὑπὸ τοῦ ἁγ. Κυρίλλου ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς εἰς Ἐφεσον ἀφίξεως νέων ἑπτὰ ἐπισκόπων, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ ὑπόθεσις, καθ' ἣν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ὁμιλίας ἐτέθη μεταγενεστέρως, διότι ἐν τῇ ὁμιλίᾳ οὐδεμίᾳ μνεῖα γίνεται ἑπτὰ Ἐπισκόπων.

34. *A d' Alès. Le dogme d'Éphèse, Paris 1931* — Ὁ ἀνωτέρω καθηγητῆς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Καθολικῷ Ἰνστιτούτῳ τῶν Παρισίων *Adhénar d' Alès* γνωστὸς ἐκ πολλῶν μελετῶν αὐτοῦ καὶ δὴ τῆς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Le dogme de Nicée*» (1926) κατὰ τὸ ὑπόδειγμα ταύτης, ἐν τῇ ἀνωτέρῳ λίαν περιεκτικῇ πραγματείᾳ, παρέσχε γενικὴν ἐξιστόρησιν τῶν κατὰ τὴν αἵρεσιν τοῦ Νεστοριανισμοῦ καὶ τὴν Γ'. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, μὴ εἰσερχόμενος εἰς πάσας τὰς λεπτομερείας ἀλλὰ γενικῶς μᾶλλον τὰ γεγονότα ἐπισκοπῶν καὶ κρίνων. Καίτοι, δυστυχῶς, πανταχοῦ διαβλέπει τὸ Πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης καὶ ἐκδιάζει πολλάκις τὰ γεγονότα πρὸς ἐμφάνισιν αὐτοῦ, οὐχ ἤττον δι' ὑγιᾶς κριτικῆς ἀνακρίνει κύρια σημεῖα τοῦ θέματος τῆς πραγματείας. Ἐν πρώτῳ κεφαλαίῳ ἐξετάζων τὴν ἀρχὴν τῶν χριστολογικῶν ζητημάτων, εὐρίσκει ὅτι πρόδρομοι τῶν χριστολογικῶν αἱρέσεων ὑπῆρξαν ὁ Παῦλος Σαμοσατεὺς καὶ Φωτεινὸς ὁ Σιρμιου, ἐν δευτέρῳ κεφαλαίῳ

ἐκτίθησι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀπολλιναρίου Λαοδικείας, ἐν τρίτῳ μετὰ προεισαγωγικῆν σημείωσιν περὶ τῶν Συλλογῶν τῶν Πρακτικῶν τῆς Γ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐξετάζει τὰ πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Γ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν τετάρτῳ τὰ κατὰ τὴν Σύνοδον καὶ τὴν ἐπελθούσαν ἐν αὐτῇ ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ ἁγ. Κυρίλλου καὶ τῶν «Ἀνατολικῶν», ἐφεξῆς τὴν λύσιν τῆς προκληθείσης διαφωνίας ἐν πέμπτῳ κεφαλαίῳ, καὶ τέλος εἰδικώτερον ἐξετάζει ἐν ἕκτῳ κεφαλαίῳ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου καὶ τοῦ Κυρίλλου, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Πρακτικῶν. Ἐν ἐπιμέτρῳ ὁ σ. παρατίθησι σύντομον ἀφήγησιν τῆς ἐπελθούσης μεταξὺ Κυρίλλου καὶ Ἀνατολικῶν συμφωνίας. Τοιοῦτο τὸ περιεχόμενον τῆς πραγματείας ταύτης, ἧς ἡ ἀξία ἐγκριταὶ κυρίως ἐν τῇ ἀναλύσει τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου καὶ τῇ ἀντιπαραθέσει αὐτῆς πρὸς τὴν τοῦ ἁγ. Κυρίλλου.

35. E. A m a n n, Nestorius, ἐν *Vacant—Mangenot—Amann*, Dictionnaire de Théologie catholique, tome XII, Paris 1931, σ. 76—157, Ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ ὁ σ. ἐξετάζει τὰ κατὰ τὸν Νεστόριον καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν, ὡς λεπτομερῶς ἀναγράφει καὶ ὧν κριτικὴν ποιεῖται χρῆσιν, συνεκτίθησι δὲ καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Γ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

† Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

B I B Λ Ι Κ Α

1. A. Rahlfs. *Septuaginta*. Societatis Scientiarum Göttingensis. X. Psalmi cum Odis. Göttingen. Vandenhoeck u. Ruprecht. 1931 σ. 366).

Εἰς τῶν μεγάλων ἄθλων οὗς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπιχειρεῖ ἡ γερμανικὴ ἐπιστήμη εἶναι ἡ κριτικὴ ἐκδοσις τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', ἣν ἀνέλαβε καὶ παρὰ τὸ ἀντίθεον τῶν περιστάσεων ἀποδεικνύει, ὅτι προτίθεται νὰ ἀγάγῃ εἰς πέρας ἡ ἑταιρία τῶν ἐπιστημῶν τῆς Γοττιγγης. Τὸ σχέδιον τῆς διακριβώσεως τῆς ὅσον ἔνεστι παλαιστάτης μορφῆς τοῦ κειμένου τῶν Ο' συνέλαβε καὶ ἐξέθηκε τὸ πρῶτον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ Συμμοίτοις (II 1880), εἶτα δὲ ἐν ἰδιαίτερῳ φυλλαδίῳ ὑπὸ τὸν τίτλον *Ankündigung einer neuen Ausgabe der griechischen Übersetzung des A. T. (1882)* ἐπιφανῆς ἐκ Γοττιγγης ἐρευνητῆς τῆς Βίβλου Paul de Lagarde, ὅστις καὶ ἤρξατο πραγματοποιῶν τὸ σχέδιον αὐτοῦ¹, χωρὶς καὶ νὰ δυνηθῇ νὰ συμπληρώσῃ αὐτὸ ἕνεκεν τοῦ

1. Ἐξεδόθη εἰς τόμος τοῦ *Librorum V. T. canonicoorum* mais prior, graece P. de Lagarde studio et sumptibus edita (Gött. 1888) περιέχων τὰ ἱστορικὰ βιβλία τῆς Π. Δ. μέχρι τῆς Ἑσθῆρ, εἶτι δὲ καὶ *Novae Psalterii Gr. editionis specimen* (1887). Περὶ δὲ τοῦ ἔργου τοῦ ἀνδρός τούτου ὑπάρχει ἀρίστη μονογραφία τοῦ A. Rahlfs ὑπὸ τὸν τίτλον *P. de Lagardes Wissenschaftliches Lebenswerk* (1928) βλ. καὶ «*θεολογίαν*» 1926 σελ. 239—40,

προώρου θανάτου αὐτοῦ (1891). Ἐπὶ τὰ ἔχνη τοῦ ἀνδρός τούτου ἐβάδισεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Alfred Rahlfs καθηγητὴς ἐν τῇ πανεπιστημίῳ τῆς Γοττίγγης, ὅστις διὰ τῶν περισοπιδάστων ἐβδομηκοντολογικῶν μελετῶν αὐτοῦ (Septuaginta Studien) ἐπὶ τῶν βιβλίων τῶν Βασιλειῶν (1904) καὶ ἐπὶ τοῦ Ψαλτηρίου (1907) ἀπεδείχθη καὶ ἀνεγνωρίσθη ὡς ὁ ἀξιόσυνεχιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ de Lagarde καὶ εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις τοῦ μερίμνη τῶν R. Smend, Jul. Wellhausen καὶ Fr. Ithoff ἰδρυθέντος τῇ 1908 Septuaginta-Unternehmen. Τοῦ ἐγχειρήματος δὲ τούτου, ὅπερ ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν κατ' ἀρχὰς μὲν τῶν ἀκαδημιῶν τῆς Γοττίγγης καὶ τοῦ Βερολίνου, εἶτα δὲ καὶ πασῶν τῶν ἄλλων γερμανικῶν ἀκαδημιῶν καὶ ἔτυχεν οικονομικῆς ἐνισχύσεως παρὰ τῶν κυβερνήσεων διαφόρων γερμανικῶν κρατῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Reich, σκοπὸς ἦτο ἡ ἔστω καὶ ἐπὶ ἄλλων θάσεων πραγματοποιήσις τοῦ οὐραίου τοῦ de Lagarde, τ. ἔ. ἡ ἐκδόσις τοῦ κειμένου τῶν Ο' ὑπὸ τὴν ἄσπιν ἐνεσσι διακριθώσιμον παλαιότητα αὐτοῦ μορφήν ἐπὶ τῇ θάσει τοῦ ὑπάρχοντος χειρογραφικοῦ ὄλικου. Μετὰ μακρὰν ὄπὸ τοῦ Rahlfs καὶ τοῦ ἐπιτελείου του προπαρασκευῆν τοῦ ἔργου τούτου, ἧς οἱ καρποὶ ἐδημοσιεύοντο ἐν ταῖς Mitteilungen des Septuaginta-Unternehmens κ. ἀ., καὶ ἦτις ἐχαλαρώθη κατὰ τὰ ἔτη τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἐξεδόθη δοκιμαστικῶς τῇ 1922 τὸ βιβλίον Ρούθ, ὑπὸ δὲ τῆς ἐν Στουτγάρτῃ Privileg. Württ. Bibelanstalt τῇ 1926 δοκιμαστικῶς πάλιν ὁ Α' τοῦ ὄλου ἔργου τόμος ὁ περιέχων τὴν Γένεσιν¹. Τῆς τελευταίας δ' ὁμοῦ ταύτης ἐκδόσεως μὴ εὐρούσης τὴν ἀναμενομένην κυκλοφορίαν, ὁ ἐν λόγῳ οἶκος τῆς Στουτγάρτης παρητήθη τῆς συνεχίσεως τοῦ ἔργου, ἀνθ' οὗ προτίμησε τὴν δημοσίευσιν βραχυτέρας ἐκδόσεως. Τούτου ἕνεκεν ἀνέλαβεν αὐτὸς οὗτος ὁ ἐν τῇ μεταξύ ἐνισχυθεὶς οικονομικῶς ὄργανισμός τοῦ «Septuag.—Unternehmen» τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου σχεδίου, τοῦ Rahlfs προσαδόντος ἐπὶ τούτῳ δύο νεαροὺς εἰδικοὺς συνεργάτας, τοὺς W. Kappler καὶ A. Möhle. Τὸ ὄλον ἔργον θὰ καταλάβῃ 16 τόμους. Γίνεσθαι δὲ νῦν ἀπαρχὴ ἀπὸ τοῦ X τοῦ περιλαμβάνοντος τοὺς «Ψαλμοὺς μετὰ τῶν ᾠδῶν», ἐπειδὴ τὰ μὲν ἱστορικὰ βιβλία ἔχουσιν ἤδη δημοσιευθῆ (μέχρι καὶ τῶν Βασιλειῶν) ἐν τῇ μεγάλῃ ἀγγλικῇ ἐκδόσει τῶν Brooke καὶ Mc Lean, τῶν δὲ διδακτικῶν καὶ προφητικῶν βιβλίων θὰ βραδύνη ἐκεῖ ἡ δημοσίευσις καὶ ἐλογίσθη ἐπιθυμητὸν νὰ δοθῇ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐπιστημόνων καὶ τούτων τῶν βιβλίων μεγάλῃ καὶ ἀξιόπιστος ἐκδόσις.

Ὁ μετὰ χεῖρας τόμος ἀποτελεῖται ἐν 366 σελίδων, ὧν τὰς 80 πρώτας καταλαμβάνουσι τὰ προλεγόμενα συγκροτοῦντα τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς ἐστηρίχθη ἡ ἐκδόσις τοῦ Ψαλτηρίου, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς παρατίθεται τὸ κείμενον καλῶς τετυπωμένον μετὰ τοῦ ἐπιμελέστατου συντεταγμένου apparatus criticus. Ἐν μὲν τῇ § 1 παρατίθεται σύντομος κατὰ λόγον τῶν μαρτύρων τοῦ κειμένου (χειρογράφων, μεταφράσεων καὶ ἐκκλησ. πατέρων), ἐφεξῆς δὲ πραγματεύεται ἐν §§ 3—5 περὶ τῶν

1. Βιβλιογραφίαν τῆς ἐκδόσεως ταύτης βλ. ἐν «Θεολογία» 1926 σελ. 366-7.

τριῶν παλαιῶν μορφῶν τοῦ κειμένου, τοῦ ἀνωαιγυπτιακοῦ (B, S), τοῦ κατωαιγυπτιακοῦ (U, 2013) καὶ τοῦ δυτικοῦ (R) καὶ τῶν σχετικῶν παλαιῶν μεταφράσεων, ἐν §§ 6. 7 περὶ τῶν ἀναθεωρήσεων τοῦ Ὁριγένους καὶ τοῦ Λουκιανοῦ, ἐν § 8 περὶ ἄλλων τινῶν μαρτύρων τοῦ κειμένου, ἐν § 9 ἐκθέτει τὰς 4 ἀρχάς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἀπηρτίσθη τὸ κείμενον καὶ ὁ apparatus criticus, τέλος δ' ἐν § 10 πραγματεύεται περὶ τῶν ἐν πολλοῖς χειρογράφοις ἐπισυναπτομένων εἰς τὸ Ψαλτήριον ὧδων τῶν ἐν τῇ λατρεία χρησιμοποιουμένων.

Ὁ Rahlfs δὲν προὐκρινεν οὔτε τὸ σύστημα τῆς μικρᾶς καὶ μεγάλης κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ Cambridge, τοῦ νὰ θέσῃ δηλ. ὡς βάσιν κώδικά τινα (οἶον τὸν B), οὔτε τὸ σύστημα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Lagarde, τοῦ νὰ θέσῃ δηλ. ὡς βάσιν οἰκογένειάν τινα ἄλην μαρτύρων (οἶον τῆς λουκιανείου ἀναθεωρήσεως), ἀλλὰ προσπαθεῖ δι' ἐπεξεργασίας τοῦ ὑπάρχοντος ὕλικου τῆς παραδόσεως νὰ διακριθῶσιν τὴν σχετικῶς παλαιότεραν μορφήν τοῦ κειμένου, ἐν δὲ τῷ Appar. Crit. παραθέτει τὰς ἀναγνώσεις τῶν ἐπὶ μέρους ομάδων τῶν μαρτύρων ἢ καὶ τῶν χειρογράφων, ἐφ' ὅσον ταῦτα θεωροῦνται ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν ομάδων. Αἱ δὲ ὑπ' αὐτοῦ τεθεῖσαι ἀρχαὶ τῆς κριτικῆς ἐργασίας τοῦ κειμένου εἶναι αἱ ἐξῆς: α) Ὅσάκις συμπίπτωσιν αἱ μνημονευθεῖσαι τρεῖς κύριαι μορφαὶ τοῦ κειμένου, γίνεται δεκτὴ ἡ ἀνάγνωσις, πλὴν τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, ἐν αἷς προδήλως πρόκειται περὶ ἐνδοελληνικοῦ σφάλματος (π. χ. ἐν 38,6 παλαιᾶς ἀντὶ παλαιότης), ὅτε ἡ διόρθωσις γίνεται πρὸς τὸ Μασορ. β) Ἐν περιπτώσει διαφωνίας τῶν παλαιῶν μαρτύρων προτιμητέα ἡ ἀνάγνωσις ἢ συμφωνοῦσα πρὸς τὸ Μασ. (π. χ. ἐν 61,5 ψεύδει ἀντὶ δίψει). γ) Ἐν περιπτώσει διαφωνίας μὲν τῶν παλαιῶν μαρτύρων πρὸς τὸ Μασ., συμφωνίας δὲ πρὸς αὐτὸ τῶν νεωτέρων, ὑπόπτων καθισταμένων τούτων ἐπὶ συμμορφώσει πρὸς τὸ Μασ., προτιμητέα τοῦ Μασορ. ἢ παλαιότερα μαρτυρία. δ) Ἐν περιπτώσει ἀμφιβολιῶν προτιμητέα ἡ τῶν B καὶ S ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν ἴστανται μόνοι. Ἐκ τῶν ἀρχῶν τούτων δικαιουθεὶ τις νὰ ἔχῃ ἐνδοιασμούς τινας περὶ τῆς β' καὶ μάλιστα περὶ τῆς δ', ὧν ἡ ἀπαρέγκλιτος ἐφαρμογὴ εἶναι ἐπικίνδυνος. Ἐν δὲ τῷ καταλόγῳ τῶν ἐκκλησ. συγγραφέων, οὓς ἐπωφελήθη ὁ ἀκαταπόνητος ἐκδότης, προκειμένου περὶ τοῦ Ψαλτηρίου θὰ ἐπεθῆμει ὁ ἀναγνώστης νὰ συγκατελέγετο πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας μετὰ τοῦ Ἀπολλιναρίου, οὗ σώζεται, ὡς γνωστόν, λίαν ἐνδιαφέρουσα παράφρασις τοῦ Ψαλτηρίου ἐν ἐξαμέτροις. Ἐπίσης ἐπιθυμητὴ, ὡς ἤδη καὶ ὑπ' ἄλλων ὑπεδείχθη (Allgeier, Bissfeldt), θὰ ἦτο ἡ διαφιλοστερέα ἐπεξεργασία τῶν παλαιῶν λατινικῶν μεταφράσεων καὶ ἡ γρησιμοποίησις καὶ τῆς ἀρμενικῆς καὶ τῆς αἰθιοπικῆς. Νομίζομεν δ' ὅτι καὶ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν τοῦ Wutz καὶ τοῦ Sperber¹ θὰ ἔδει νὰ ἀξιωθῶσι πλείονος προσοχῆς. Ἰδιαιτέρως δὲ θὰ ἐπεθυμοῦμεν νὰ ἤξειοτο μείζονος προσοχῆς τὸ Ψαλτήριον τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ὅπερ δυσκολευόμεθα πολὺ νὰ χαρακτηρίσωμεν μετὰ τοῦ Rahlfs ἀπλῶς ὡς λουκιάνειον. Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰε-

1. Βλ. «Θεολογία» 1931 σ.

ρωνύμου (Προλεγόμενα εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Παραλειπομένων) περὶ τῆς εὐρυτάτης διαδόσεως τῆς λουκιανείου ἀναθεωρήσεως τῶν Ὁ' νομίζομεν, ὅτι δὲν ἰσχύει καὶ ἐπὶ τοῦ Ψαλτηρίου, ὅπερ ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ μέρους, ὃ κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Rahlfs διαδραματίζει ἐν τῇ λατρείᾳ, ὡς εἶπερ τι καὶ ἄλλο βιβλίον τῆς Π. Δ. γνωστὸν εἰς πάντας, πιστεύομεν ὅτι θὰ διετηρήθη ἐν τῇ προλουκιανείῳ αὐτοῦ μορφῇ περισσότερον παντὸς ἄλλου ἀμετάβλητον, οὐδὲ ἦτο εὐκολός, ὡς νομίζει ὁ Rahlfs, ἢ ὑπὸ ἀναθεωρήσεως οὕτω ῥιζοσπαστικῆς, οἷα ἡ λουκιανείος, ἀντικατάστασις αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ὡς παράδειγμα δ' ἔστω ἡ Δύσις, ἐνθα τὸ Ψαλτήριον τοῦ Ἰερωνύμου (ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ) δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκτοπίσῃ τὸ παλαιότερον Ψαλτήριον (Septuaginta in latino), ἀκριβῶς ἔνεκεν τῆς διὰ τὴν πολλὴν χρῆσιν τοῦ βιβλίου στερεοτυπήσεως τοῦ κειμένου αὐτοῦ καὶ τῆς πρὸς αὐτὸ οικειότητος κλήρου καὶ λαοῦ.

Ὁ εὐσυνείδητος ἐκδότης προβλέπει, ὅτι ἡ παρούσα ἔκδοσις τοῦ Ψαλτηρίου δὲν θὰ ἱκανοποιῇ ἴσως πάσας τὰς εὐχὰς καὶ ἐπιθυμίας, ἀφ' οὗ πρὸς τοῖς ἄλλοις, λέγει, δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντιβάλῃ, ἐκ νέου τὴν ἀτελεύτητον σειρὰν τῶν νεωτέρων χειρογράφων, ἀλλ' ἠρκέσθη εἰς τὰς πρὸ ἑκατονταετίας που γενομένας, οὐχὶ δὲ ἀψόγους ἀντιβολὰς τῶν Holmes καὶ Parsons (σελ. 5). Ἄλλ' αἱ παρατηρουμένα ἐλλείψεις δὲν εἶναι ἱκαναὶ ὅπως μειώσωσι τὴν μεγίστην ἀξίαν τῆς ἰλιγγιώδους ταύτης προσπάθειας, ἣτις ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς παλαιότερας ἀποτελεῖ πραγματικὴν καὶ σπουδαίαν πρόοδον, ἀποβαίνει δ' ἔτι μᾶλλον θαυμαστὴ καθ' ὅσον ἐκδηλοῦται ἐν ἐποχῇ ἥμισυτα εὐνοικῆ εἰς τοιαῦτα ἔργα. Ἐπειδὴ δ' ἡ ἐντιμὸς καὶ σοδαρωτάτη αὕτη προσπάθεια ἀποβλέπει εἰς τὴν διακρίβωσιν τοῦ ἀρχετύπου κειμένου τοῦ πολυτιμοτάτου τούτου ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ θησαυροῦ, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν Βίβλου, διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ τύχῃ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ὀλικῆς ὑποστηρίξεως παρὰ τε τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ παρὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀφ' οὗ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη στεροῦνται τῶν μέσων σήμερον νὰ ἀναλάβωσιν αὐτὰ τοιοῦτο ἔργον, ὀφείλουσι, τιμῶσαι ἑαυτάς, νὰ συνδράμωσι κατὰ τὸ δυνατόν τοὺς φιλοτίμους ἀλλοδαπούς, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν ὑστερημάτων αὐτῶν ἐπιχειροῦσιν αὐτὸ.

2. *Hans Lietzmann*, An die Korinther. I II erklärt. 3. Auflage 1921 σελ. 164.—An die Galater erklärt. 3. Aufl. 1932 σ. 46. Tübingen, Mohr (Handbuch z. N. Testament in Verbindung m. t... herausg. v. H. Lietzmann, 9, 10).

Τὰ μετὰ χειρὰς εἰς γ' ἐπεξεργασμένην ἔκδοσιν μετὰ πάροδον 8 ἐτῶν ἐμφανιζόμενα ὑπομνήματα τοῦ ἐν Βερολίῳ γνωστοῦ καθηγητοῦ H. Lietzmann εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας ἐπιστολάς τοῦ Παύλου διακρίνονται ἐν τῇ σχετικῇ συντομίᾳ αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἐπιμελεστάτῃ ὑποδείξει τῶν γραμματολογικῶν καὶ θρησκευτικῶν σχέσεων τοῦ Ἀποστόλου τούτου πρὸς τε τὸ ἰουδαϊκὸν καὶ τὸ ἑλληνιστικὸν περιβάλλον αὐτοῦ, ἐπὶ φιλολογικῇ ἀκριβείᾳ καὶ σαφηνείᾳ, ἐπὶ τελείᾳ ἐνημερότητι περὶ τὰς ἐν τῷ μεταξὺ γενομένας ἐρεῦνας καὶ δὴ ἐπὶ τῇ ἐντίμῳ προσπάθειᾳ πρὸς

ἀμερόληπτον ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων. Μεθ' ἱκανοποιήσεως σημειοῦ ὁ ὀρθόδοξος θεολόγος ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τούτοις τὴν ἐμβριθεῖαν, μεθ' ἧς ὁ σοφὸς συγγραφεὺς ὑπεραμύνεται ἐναντίον ἄλλων τε καὶ τοῦ Windisch (II Kor. Kommentar 1924) τῆς ἐνότητος τῆς Β' πρὸς Κορ. καὶ τὴν ἤδη ὑπὸ τοῦ H. Seesemann (ἐν Th. L. Z. 1932 σ. 295) παρατηρηθεῖσαν τροποποίησιν ἐπὶ τὸ συντηρητικώτερον τῶν παλαιότερων κρίσεων αὐτοῦ περὶ τινῶν πορισμάτων τῶν θρησκευτολογικῶν ἔρευνῶν.

3. *Biblica*.—Ἐξεδόθη τὸ 3 τεῦχος τοῦ ὑπὸ τοῦ ἐν Ρώμῃ βιβλικοῦ Ἰνστιτούτου ἐκδιδομένου περιοδικοῦ τούτου περιέχον πρὸς τοὺς ἄλλοις πραγματείας τοῦ A. Vaccari (περὶ τῶν Ἀλβ. Μάγνου, καὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἐξηγήσεως), A. Mallon (περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ βιβλ. Ἰνστιτούτου 1931—32), A. Mader (περὶ τῶν ἀνασκαφῶν παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ), B. Brinkmann (περὶ τῆς διδασκαλίας περὶ παρουσίας παρὰ Παύλῳ καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἑνώχ), βιβλιοκρισίας, πλουσιώτατον βιβλιογραφικὸν δελτίον καὶ διαφόρους ἐπιστημονικὰς εἰδήσεις.

4. *Zeitschrift f. d. Neutest. Wissenschaft u. d. Kunde der älteren Kirche* herausg. von H. Lietzmann u. W. Eltester.—Ἐξεδόθη τὸ 2 τεῦχος τοῦ 31 τόμου περιέχον πραγματείας τῶν E. Peterson (περὶ τῶν αἰρετικῶν τῶν Πράξεων τοῦ Φιλίππου), τοῦ G. Peradse (περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν 12 Ἀποστόλων ἐν τῇ γεωργιανῇ παραδόσει), τοῦ H. Lewy (περὶ τοῦ ἔργου Ἑκαταίου τοῦ Ἀδθηρίτου περὶ Ἰουδαίων), B. Bacon (περὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν ψευδοἰωανῶν), E. Schwarty (παρατηρήσεις τινὰς εἰς τὰ Κλημέντια) H. Windisch (περὶ τοῦ Ἰω. α' 51 καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ), ἄλλας παρατηρήσεις καὶ σημειώματα τοῦ H. Lietzmann.

5. *Dr Adolf Keller, Der Weg der dialektischen Theologie durch die kirchliche Welt — 1931*. Chr. Kaiser, München σ. 212. Ἡ ἐργασία αὕτη, ὡς λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὅστις εἶναι ὁ γνωστὸς καὶ παρ' ἡμῶν γεν. γραμματεὺς τοῦ «ὀικουμενικοῦ συμβουλίου τοῦ πρακτικοῦ χριστιανισμοῦ» προῦκυψεν ἐκ τῆς προσωπικῆς καὶ διαρκοῦς αὐτοῦ ἐκπαίδευσης πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν βίβην τοῦ τε παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου, ὡς ἐγνώρισεν αὐτὸν δι' ἐπανειλημμένων ἐπισκέψεων καὶ εὐρυτάτης πνευματικῆς μετὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ πολλῶν θεολογικῶν σχολῶν ἐπικοινωνίας 10 ἔτων ἐτών. Ἀσχολεῖται δὲ ἐνταῦθα περὶ τὴν θριαμβευτικὴν πορείαν τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας¹ ἀνὰ σύμπαντα τὸν ἐκκλησιαστικὸν κόσμον, ἐπειδὴ ἀκριθῶς ἡ σημερινὴ διάδοσις τῆς θεολογίας ταύτης ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν αὐτῇ προβάλλουσι κεντρικαὶ ἐπόψεις,

1. Περὶ τῆς «διαλεκτικῆς θεολογίας» βλ. ἡμετέραν πραγματείαν δημοσιευθεῖσαν ἐν τοῖς «Ἐναγίσμοις» τοῦ Μ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ ἐκείθεν εἰς ἴδιον τεῦχος ἀνατυπωθεῖσαν.

αἵτινες δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς γενικὸν προσανατολισμὸν εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς χριστιανισμοῦ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀσχετον πρὸς τὸ ἔργον τῆς οἰκουμενικῆς λεγομένης κινήσεως. Πραγματεύεται 1) περὶ τῆς συγχρόνου ἐκκλησιολογίας, 2) περὶ τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας ὡς μορφῆς τῆς ἐποχῆς, περὶ τῶν μετώπων τοῦ ἀγῶνος τῆς διαλεκτ. θεολογίας (ἐκκλησία, θεολογία, σύγχρονος ἐπιστήμη), 3) περὶ τῆς πορείας τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας ἀπὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κόσμον (Ἑλβετία, Γερμανία, Σκανδιναυία, Ὁλλανδία, Γαλλία, Ἀγγλία, Σικωτία, Ἀμερική), 4) περὶ τῶν συζητήσεων μετὰ τοῦ καθολικισμοῦ καὶ 5) μετὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας¹, 6) περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἱεραποστολῆς πρὸς τὴν διαλεκτ. θεολογίαν, 7) περὶ τῆς σημασίας αὐτῆς διὰ τὸν σημερινὸν πνευματικὸν βίον καὶ 8) περὶ τῆς σχέσεως τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως πρὸς τὴν διαλεκτ. θεολογίαν. Νομίζομεν, ὅτι καὶ μόνον ἡ δήλωσις τῶν θεμάτων, ἅτινα ὁ κατέχων τὰ πράγματα συγγραφεὺς ἐξετάζει μετὰ πολλῆς σαφηνείας καὶ ἰκανῆς ἀντικειμενικότητος, ἀρκεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου τούτου.

5. *Zeitschrift f die Alttest. Wissenschaft* κλπ. herausg. von J Hempel — Ἐξεδόθη τὸ 1 τεύχος τοῦ Θ' τόμου τῆς νέας σειρᾶς (1932) περιέχον πραγματείας τῶν J. Hehn (Περὶ τῆς περιτομῆς ἐν Ἑξ. δ' 24—25), R. Fo th (Αἱ θρησκ. ἀπόψεις τῆς ἑβρ. βασιλείας), K. Budde (Ἐπὶ τοῦ Ἡσαίου α'—ε'), H. G. Iiers h (Περὶ παλαιομεσογειακοῦ τινος τύπου ναοῦ) καὶ διαφόρους ἐπιστημονικὰς ἀνακρινώσεις καὶ παρατηρήσεις.

6. *Orient u. Occident*, herausg. von Frietz Lieb u. Paul Schütz in Verbindung mit N. Berdjajew u. Erw. Reiser. — Ἐξεδόθη τὸ 10ον τεύχος τοῦ λίαν ἐνδιαφέροντος περιοδικοῦ τούτου περιέχον πραγματείας τῶν H. von Heiseler (περὶ τῶν δραμάτων τοῦ Πούσκιν), τοῦ Βλαδ. Psin (περὶ Δοστογιέβσκυ καὶ Γκόγκολ), M. Schröter (περὶ μύθου καὶ μεταφυσικῆς παρὰ Bachofen καὶ Schelling), E. Reiser (περὶ ἐσχατολογίας καὶ χριστολογίας ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Schelling), χρονικὰ ὑπὸ τοῦ Fr. Lieb καὶ βιβλιογραφίαν.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Joachim Jeremias: Die Passahfeier der Samaritaner. Giessen 1923

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ μικρὰ θρησκευτικὴ κοινότης τῶν Σαμαρειτῶν, ἀποσχισθεῖσα πιθανώτατα κατὰ τὸν 4ον π. χ. αἰῶνα ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν, τελεῖ μέχρι σήμερον κατὰ πᾶν ἔτος ἐπὶ τοῦ ὄρους Garizim τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα. Ἡ ἑορτὴ αὕτη, καθ' ἣν προσφέρεται διατεταγμένη αἱματηρὰ θυσία, δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἑρευνητῶν, καθ' ὅσον ἐκ τοῦ πλουσίου ἀρχαίου Ἰσραη-

1. Ὁ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται ἐναυδῶτα περὶ τὴν ἀσκηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ρώσου Berdjajeff καὶ τοῦ ὑποφαινόμενου κριτικῆν.

λιτικοῦ τελετουργικοῦ εἶναι ἡ μόνη ζῶσα ἱναπομείνασα ἐν Παλαιστίνῃ τελετουργία θυσίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου, παρὰ τῇ ὁποίῳ ἀπαντῶμεν τὴν πρώτην μαρτυρίαν περὶ τοῦ Πάσχα τῶν Σαμαρειτῶν, μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὀλίγας ἔχομεν πληροφορίας περὶ τῆς ἑορτῆς ταύτης παρὰ τοῖς Σαμαρείταις. Τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰ. ἄρχονται πλέον περιγραφαὶ περιηγητῶν Εὐρωπαίων, ὅτινες ἠδυνήθησαν νὰ παρακολουθήσωσι τὴν ἑορτὴν ταύτην, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς πλέον ταύτης ἄρχονται αἱ πρῶται ἀπόπειραι ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ τελετουργικοῦ τοῦ Σαμαρειτικοῦ Πάσχα. Ἐλεῖπεν ἡμῶς μέχρι σήμερον μία λεπτομερὴς βαθεῖα ἐπιστημονικὴ ἐξέτασις δλοκλήρου τοῦ ὑπάρχοντος ὕλικου διὰ νὰ διαγραφῇ ἡ ἐξέλιξις τῆς τελετουργίας τοῦ Σαμαρειτικοῦ Πάσχα καὶ καθορισθῇ ἡ μορφή αὐτοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Ἰσραηλιτικὸν τοιοῦτο. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ ὡς ἄριστα ἡ ἀνωτέρω σημειουμένη ἐργασία τοῦ ἐν Greifswald Καθηγητοῦ I. Jeremias. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι γνωστὸς ἐξ ἄλλων ὠραίων ἔργων ὡς ἀσχολούμενος κυρίως περὶ τὸν μεταβιβλικὸν Ἰουδαισμόν. Εὐτυχῆσας νὰ παραμείνῃ ἐν Παλαιστίνῃ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπὶ μακροῦς μῆνας ὡς συνεργάτης τοῦ Διαμαρτυρομένου Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Ἱερουσαλήμ, τοῦ ὀνομαστοῦ τούτου ἐπιστημονικοῦ ἐργαστηρίου, ἐξ οὗ πλεῖστοι ἔσσι ὠραταὶ ἐργασίαι προήλθον, ἠδυνήθη ἐκ τοῦ συνέγγυς νὰ παρακολουθήσῃ τὴν τελετὴν τοῦ Σαμαρ. Πάσχα. Ἐντριβῆς περὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν φιλολογίαν κατάρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ὀλόκληρον τὸ ὕλικόν. Συστηματικῶς δὲ κατατάξας καὶ κριτικῶς αὐτὸ διακριθῶσας παρουσίασε μίαν ὠραίαν ἐργασίαν, ἐν ἣ κριτικὴ δεξιότης καὶ πολυμάθεια διαφαίνεται. Ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ πρὸς τῇ παρακολούθησιν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ τελετουργικοῦ τοῦ Σαμαρ. Πάσχα τὴν κυρίαν προσπάθειαν κατευθύνει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ νὰ καθορίσῃ τὴν μορφήν τοῦ Σαμαρ. Πάσχα ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Ἰσραηλιτικὸν τοιοῦτο. Τοῦτο δ' ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὸ πλέον ἐνδιαφέρον ἐπιστημονικὸν σημεῖον, ἵνα γνωρίσωμεν τίνα ἀρχαῖα Ἰσραηλιτικὰ στοιχεῖα διετήρησε τὸ Σαμαρ. Πάσχα. Ἐν τῇ κατευθύνσει ταύτῃ ἡ ἔρευνα ὀδηγεῖ τὸν συγγραφέα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν τοῖς κυρίοις σημείοις τὸ Σαμ. Πάσχα ἀποδίδει τὴν μορφήν τοῦ προδευτερονομικοῦ Ἰσραηλ. Πάσχα, πρὸ δηλ. τῆς Ἑρσηκ. μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἰωσία (621 π. Χ.). Τὴν θέσιν ταύτην διατυποῖ ὁ συγγραφεὺς μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ πειστικότητος καὶ νομίζω ὅτι ἐν τούτῳ ἐπέτυχε τοῦ ὀρθοῦ.